

משיחותיו של הרה"ג הרב ברוך רוזנבלום שליט"א

פרשת בא – מכת הברד חלק ב' – שנת תשע"ב.

פרשת בא – מכת בכורות – שנת תשפ"ב.

השיעורים נכתבו

לרפואת

ידידיה בן ליטל

ברוריה בת מלכה

ציפורה פייגא בת הדסה

רונית בת מזל

סיגלית בת ציפורה

איתי חיים בן אהובה

אורי בת ורד

נועם בן מיכל

ירחמיאל דניאל בן טובה באשה

סמי בן סימי

שירה בת שרה וב"ב

ניתאי בן שרון

רחל בת אסתר

לאה שרה בת חנה

להצלחת

ר' משה בן שוקת חיה וב"ב

יוסף בן טובה וסיון אסנת בת שרה וב"ב

! ימלא ה' כל משאלות לבם לטובה

לשותפות בזכות להפצת העלון השבועי:

0504-170-270

ניתן להאזין לשיעורי הרב בטלפון

0733-454-222

פרשת בא – מכת הברד חלק ב'.

לעילוי נשמת

ר' משה ב"ר שמואל רפאל רייך

אורן חמו בן זהרי

וועלוועל וואלף זאב בן לאה

שמעון ניסים בן טויה

בנימין כהן בן יעקב

רחל בת נחמה

משה בן בנימין

יעקב בן סלמן

טובה בת אהרן

אהרן יוסף בן משה דוד הכהן

אלי סולטן בן אסתר

רותי בת חסיבה

יצחק בן שלמה ואסתר

ישראל בן שמחה

שאול בן מרדכי אריה

יפה שניידל בת יצחק

אסתר בת קמרה

עמנואל בן שפרה

ניר בן פלורנס

ת.נ.צ.ב.ה

אם אתה רואה דבר, שהקב"ה אומר למשה, להגיד את זה לפרעה... סימן שהנושא של שתיקת הכלבים, הוא נושא מאוד מרכזי בכל גאולת מצרים... והשאלה שנשאלת כאן היא – למה?

אומר האור החיים הקדוש – ולכל בני ישראל וגו'. צריך לדעת הכוונה בזה, ואם לומר שלא ימות אדם מהם, היה לו לומר בפירוש ולא ימות מבני ישראל וגו'. ואולי שנתכונן בסדר הדיבור על דרך אומרם ז"ל (בבא קמא ס:): כלבים צועקים מלאך המות בעיר, לזה אמר ולכל בני ישראל וגו' כדי שתדע שלא ימות מהם אדם שלא יחרץ כלב לשונו שם הא למדת שלא נראה ביניהם מחבל, והוא אומר למען תדעון אשר יפלה.

נו... אז למה צריך להגיד לו ברמז, שלא יהיו כלבים, ומזה תבין שאף אחד לא ימות? תגיד בצורה פשוטה, שאף אחד לא ימות... למה צריך להגיד את זה, דרך כלבים? אבל כאן כותב כבר רש"י, כשמלאך המוות בעיר, כלבים צועקים...

אשתי תל אביבית במקור. שבת ראשונה לאחר החתונה, נסענו להתארח בתל אביב. הלכתי לישון בלילה, וכל שניה אני שומע מישהו אחר מתניע את הרכב; בבני ברק אם אתה שומע שמתניעים את הרכב, אתה יודע שזה יולדת – אמרתי לעצמי: "בן פורת יוסף, כמה יולדות יש כאן בלילה אחד!", ☺, ולא רק המכוניות, אלא גם הכלבים; בבני ברק עד היום מקוים הפסוק **'לא יחרץ כלב לשנו'**, לעומת זאת שם בתל אביב, מכל בית נבח משהו אחר ☺

בבוקר הלכתי עם חמי לבית הכנסת, ואז הוא שואל אותי: "נו, איך ישנת בלילה???"

"יחסית לא רע. אבל תדע לך, במוצ"ש יהיו כאן הרבה לוויית!"

"למה לוויית???"

"תשמע, כל הלילה נבחו כלבים, והגמרא הרי אומרת – **'כלבים בוכים מלאך המות בא לעיר'**"

אמר לי חמי: "לא לוויית... מלאך המוות פשוט גר במקום הזה – הכלבים כאן רגילים אליו" ☺

אם ככה, מה היסוד שמונח בענין הכלבים?

כדי להבין את יסוד הדברים, נצטרך להקדים הקדמה קצרה:

בפרק י"ב, קורא הקב"ה למשה רבינו ומצוה אותו על פסח מצרים, ועל פסח דורות; ישנם דברים שקשורים רק לפסח מצרים, היינו שעשו אותם רק פעם אחת ביציאת מצרים ולא יותר. וישנם דברים שנוהגים לפסח דורות.

פרשת השבוע שנקרא בע"ה בשבת זו, פרשת בא. עוסקת הפרשה ביציאת מצרים, ומונה את ג' המכות האחרונות מתוך עשרת המכות שהכה הקב"ה את המצרים במצרים.

כותב בעל הטורים – בא. עולה בגימ' ג' רמז לו ג' מכות יביא עוד עליו.

לאחר מכת חושך, מגיע משה רבינו אל פרעה, וזה בעצם הפגישה האחרונה של משה רבינו עם פרעה.

אומר משה רבינו: {יא, ד} **כֹּה אָמַר ה' כְּחֹצֶת הַלַּיְלָה אֲנִי יוֹצֵא בְּתוֹךְ מִצְרַיִם.**

כותב רש"י – ויאמר משה כה אמר ה'. בעמדו לפני פרעה נאמרה לו נבואה זו שהרי משיצא מלפניו לא הוסיף ראות פניו.

זו היתה הפעם האחרונה שהוא ניפגש עם פרעה, לאחר מכן כבר פרעה בא אליו... כמו שכתוב בהמשך הפרשה.

בפעם האחרונה שמשה עומד לפני פרעה, הוא מקבל את הנבואה, ואומר לפרעה **וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כֹּה אָמַר ה' כְּחֹצֶת הַלַּיְלָה אֲנִי יוֹצֵא בְּתוֹךְ מִצְרַיִם: {ה} וּמֵת כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכוֹר פְּרֹעֶה הַיֹּשֵׁב עַל כִּסְאוֹ עַד בְּכוֹר הַשֹּׁפְחָה אֲשֶׁר אַחֲרֵי הָרִחִים וְכָל בְּכוֹר בְּהֵמָה: {ו} וְהָיְתָה צַעֲקָה גְדֹלָה בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר כָּמְהוּ לֹא נִהְיְתָה וְכָמְהוּ לֹא תִסָּף**

מכת בכורות תהיה על כל הבכורים במצרים, מבכור פרעה ועד בכור השפחה – כולם יקבלו את המכה!

{ז} **וְלֹכַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִחָרֵץ כָּלֵב לִשְׁנוֹ לְמַאִישׁ וְעַד בְּהֵמָה לְמַעַן תִּדְעוּן אֲשֶׁר יִפְּלֶה ה' בֵּין מִצְרַיִם וּבֵין יִשְׂרָאֵל** הקב"ה אומר למשה רבינו, להגיד לפרעה, שבלילה הזה, אף כלב לא ינבח... זה דבר מאוד חשוב כנראה, שצריך להודיע לפרעה...

ועוד הודעה נוספת {ח} **וַיֵּרְדּוּ כָל עַבְדֵּיךָ אֵלֶי וְהִשְׁתַּחֲוּוּ לִי וַיֹּאמֶר צֵא אִתָּה וְכָל הָעָם אֲשֶׁר בְּרִגְלֶיךָ וְאַחֲרֵי כֵן אֵצֶא וַיֵּצֵא מֵעַם פְּרֹעֶה בְּחָרִי אָף**

אומר רש"י – וירדו כל עבדיך. חלק כבוד למלכות שהרי בסוף ירד פרעה בעצמו אליו בלילה (שמות יב לא) ויאמר קומו צאו מתוך עמי ולא אמר לו משה מתחלה וירדת אלי והשתחוית לי.

נשאלת השאלה – עם ישראל יוצא ממצרים, הקב"ה אומר למשה לדווח לפרעה ששום כלב לא ינבח באותו הלילה; מהי החשיבות הגדולה, שכל הכלבים במצרים יהיו על 'שקט' בלילה הזה?

כותב הכלי יקר – וביאור הענין הוא שבכל המכות שהיו במצרים לא נשאר מהם שום רושם במצרים אחר הסרתה שיגרום לדורות שישאלו הבנים על מה זה ועל מה זה, כי נשכח זכרם אצל ההמון כי ארכו להם הימים והכל נשכח, אבל במכת הארבה נשאר רושם לדורות גם אחר הסרת המכה, כי ברוב הימים ימצאו הדורות דבר חידוש ויראו כי יבא ארבה ולא יאכל כלום מכל יבול מצרים, אז ודאי ישאלו הבנים על נס זה מדוע אינה אוכלת מיבול מצרים כ"א מיבול ארץ ישראל, ועל כרחך תצטרך להשיב לו סיפור כל הקורות בארץ מצרים, וכי אמר משה בהסרת המכה שלא תישאר ארבה בכל גבול מצרים ועי"ז יספרו בניסי מצרים ויכירו כח מלכותו יתברך, וזה שמסיים רבינו חננאל בדבריו פסוק שיחו בכל נפלאותיו, כי בלי ספק שלך השאיר הקב"ה רושם זה לדורות כדי שעל ידו יזכירו יציאת מצרים וישיחו בכל נפלאותיו, זהו שאמר ולמען תספר באזני בנך וגו' וידעתם כי אני ה'. כי ע"י סיפור זה ידעו דורות הבאים גבורותיו ית' ונפלאותיו ופירוש זה יקר ונכון מאד.

עכ"ל.

מכאן הייתי רוצה לחזור למכת הברד שדיברנו אודותיה בשיעור הקודם, נרחיב בה וממנה נגיע את הנושא שהייתי רוצה לעסוק בו היום:

אמרנו בשיעור הקודם, שמכת ברד ירדה בסכ"ה בג' מקומות עד עצם היום הזה; עפ"י **בעל הטורים**, היא ירדה בדור הפלגה, במצרים ואצל יהושע. ובפעם הרביעית בע"ה, במלחמת גוג ומגוג שיוריד עליהם הקב"ה אבני אלגביש².

בואו נתחיל את ההכנות לקראת הגאולה השלמה, ונראה מה מגלים לנו רבותינו מה מונח בכל סדר הפסח:

הבאנו בשיעור הקודם את דברי המדרש תנחומא, ואת ביאורו של הבאר משה מאז'רוב עליו;

אומר המדרש {תנחומא, פרשת נח, אות יח} – רבי איבו ב"ש רבי יוסי הגלילי אומר, בשלשה מקומות חלקו באי עולם על הקדוש ברוך הוא. אחת כאן ואחת בימי יהושע שנאמר: ויתקבצו יחדיו להלחם עם יהושע ועם ישראל פה אחד {יהושע ט, ב}. ואחת בימי גוג ומגוג, שנאמר: יתיצבו מלכי ארץ ורוזנים נוסדו יחד וגו' {תהלים ב, ב}. וקאן: ויאמרו איש אל רעהו, כוש לפוט, ופוט לכנען, הבה נלבנה לבנים. אמר הקדוש ברוך הוא, רשעים, הבה פשעכם, הבה אבלבל אתכם, שנאמר: הבה נרדה ונבלה שם שפתם.

אחד הציוויים לפסח דורות, אומרת התורה: {יב, כא} **ויקרא משה לכל זקני ישראל ויאמר אליהם משכו וקחו לכם צאן למשפחתכם ושחטו הפסח: {כב} ולקחתם אגדת אזוב וטבלתם בדם אשר בסף והגעתם אל המשקוף ואל שתי המזוזות מן הדם אשר בסף ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר** – זה ודאי היה רק בפסח מצרים. לפסח דורות לא לוקחים שה, ולא שמים את הדם בסף וכו'.

האבן עזרא בפרשת מצורע, עומד על ענין טהרת המצורע ומוצא קווים מקבילים בין טהרת המצורע ובין פסח מצרים;

כותב האבן עזרא¹ – והנה המצורע והבית המנוגע וטומאת המת קרובים והנה גם הם כדמות פסח מצרים.

פירוש הדבר, בטהרת המצורע לוקחים עץ ארז ואזוב ושני תולעת, לוקחים שתי ציפורים – את הציפור האחת שוחטים, ואת דמה מכניסים אל כלי חרס וכו' ומטבילים את הציפור החיה בדם הציפור השחוטה, ומשלחים אותה. לאחר מכן לוקחים את האזוב, ומזים על המיטהר ז' פעמים. מעין זה, מצינו בטהרת המצורע, שמזים עליו מאפר פרה אדומה.

כדי להבין את דברי האבן עזרא, נצטרך להפליג למחוזות אחרים ולקראת סוף השיעור נחזור לדבריו ונראה למה הוא התכוון: דיברנו בשיעור הקודם על מכת הברד, נאזכר כמה דברים בקיצור נמרץ ונתקדם:

דיברנו בשיעור הקודם, שבאותו רגע שהקב"ה הביא את מכת הברד הפה של פרעה נפתח – זו היתה הפעם הראשונה שפרעה מכיר בקב"ה, ומודיע {ט, כז} ה' **הצדיק ואני ועמי הרשעים**. כנגד זה, גם הפה של בני ישראל נפתח, כמ"ש שנאמר {י, ב} **ולמען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים ואת אותי אשר שמתי בם וידעתם כי אני ה' וגו'.**

אעפ"י שהסיפור לא הולך על מכת ברד אלא על מכת ארבה, כבר שואלים רבותינו – מה יש לספר במכת ארבה, מה שלא סיפרו במכת צפרדע?

כותב רבינו חננאל, מביא אותו הרמב"ן, ומרחיב בו הכלי יקר, שמכת הארבה היא המכה היחידה שאם תיקח אותה היום למצרים, הם לא יאכלו שום דבר, למרות שהם יהיו על העצים ולמרות שיהיה להם מה לאכול – הם לא יאכלו כלום! וזמ"ש **"ולמען תספר באזני בנך ובן בנך"**; אם ישאלו אותך הילדים: "אבא, אתה יכול להראות לנו היום מכה רלוונטית לדורנו?", תוכל לומר להם: "בטח! אם ניקח ארבה ונכניס אותו למצרים, תיראו שהוא לא יאכל כלום!"

¹ על הפס' {ויקרא יד, ד} **וצוה הפה ללקח למטהר שתי צפרים חיות שהרות ועץ ארז ושני תולעת ואזוב**

² **ברוך שאמר:** עפ"י מה שכותב הטור {סימן ת"צ}, תחיית המתים תהיה בחג הפסח {כך אומר רב האי גאון}, ולכן קוראים את חזון העצמות היבשות בחול המועד פסח. ומלחמת גוג ומגוג תהיה בסוכות, ולכן בחג הסוכות קוראים את ההפטרה של הנביא יחזקאל, העוסקת במלחמת גוג ומגוג.

יוצא, שמכת הברד באה כנגד הפה של פרעה; הפה שאמר {ב} **לא ידעתי את ה' וגם את ישראל לא אשלח**, הוא הפה שעכשיו אומר {ט, כז} **ה' הצדיק ואני ועמי הרשעים**.

עפ"י זה, נוכל להבין את דברי המשנה במסכת בבא מציעא:

אומרת הגמרא {מסכת ב"מ מד, א} - **מתני': הזהב המטבע של זהב קונה את הכסף** את המטבע של כסף, שאם נתן אדם לחברו דינר זהב בעשרים וחמישה דינרי כסף, כיון שמשך חברו את דינר הזהב, קנה את דינרי הכסף בכל מקום שהם, ואין אחד מהם יכול לחזור בו שהמטבע של זהב נחשב כסחורה לגבי המטבע של כסף, לפי שאינו עובר לסוחר ואינו נוח להוצאה כמו הכסף, הלכך משיכת הזהב קונה כדין משיכת מיטלטלים; **הכסף אינו קונה את הזהב** אבל אם נתן לחברו עשרים וחמישה דינרי כסף בדינר זהב, לא קנה את דינר הזהב עד שימשוך אותו, לפי שדינרי הכסף מעות הם, ומעות אינן קונות. **הנחשת קונה את הכסף** הבא להחליף מטבעות נחושת במטבע של כסף, נעשים המטבעות של נחושת כסחורה לגבי הכסף, לפי שאין פרוטות הנחושת יוצאות בכל מקום כדינרי הכסף, הלכך משיכת הנחושת קונה את הכסף, **והכסף אינו קונה את הנחשת** שהכסף נחשב כמעות לגבי הנחושת, ומעות אינן קונות... **זה הכלל: כל המטלטלים קונים זה את זה** שאם החליף אדם מיטלטלים במיטלטלים, כגון פרה בחמור או יין בשמן, אעפ"י ששיעור תחילה כמה שווה זה וכמה שווה זה ואח"כ החליפו, כיון שמשך האחד בשל חברו, קנה חברו בחליפיו בכל מקום שהם, אעפ"י שלא משכם, כגון אם בעל הפרה משך את החמור או בעל היין את השמן, הרי קנה בעל החמור את הפרה או בעל השמן את היין ונעשה ברשותו ובאחריותו, **כיצד** משיכת הסחורה עושה קנין ונתינת המעות אינה עושה קנין? **משך הימנו** הלוקח מן המוכר **פירות** שלקח אצלו, **ולא נתן לו מעות** אעפ"י שעדיין לא נתן לו דמי הפירות, **אינו יכול לחזור בו** לא הלוקח ולא המוכר. **נתן לו מעות** הלוקח למוכר, **ולא משך הימנו פירות** אעפ"י שכבר שילם לו עבור הסחורה שלקח אצלו, הואיל ועדיין לא משך את סחורתו, **יכול לחזור בו** כל אחד משניהם, **אבל אמרו** חכמים: **מי שפרע מאנשי דור המבול ומדור הפלגה הוא עתיד להפרע ממי שאינו עומד בדבורו. רבי שמעון אומר כל שהכסף בידו ידו על העליונה** שאם הלוקח נתן מעות ולא משך מהמוכר את הפירות, המוכר שהכסף בידו, יכול לחזור בו, אבל הלוקח אינו יכול לחזור בו.

אדם רואה מבצע על מקרר - "1800 ₪ מתצוגה" - הוא ניגש למוכר: "אני רוצה את המקרר!". "בבקשה, תן כסף וקח את המקרר", אומר לו המוכר.

"כן, אבל אין לי כרגע את הכסף..."

"זה בסדר, אני מכיר אותך - תשאיר לי רק פתק עם הפרטים שלך, ואת הכסף תביא לי בשבוע הבא" - שם את המקרר על הגב ולוקח הביתה. למחרת הולך אותו אדם, ורואה את אותו המקרר במחיר "1680 ₪" - האם הוא יכול להחזיר את המקרר שקנה? לא, כי הוא קנה את המקרר במשיכה.

אומר הבאר משה מאז'רוב - ותראה שבכל שלשת מלחמות אלו היה נגד ה' וגם נגד משיחו, במלחמת גוג ומגוג מפורש {תהילים ב, ב} **יִתְּצֻבוּ מַלְכֵי אֶרֶץ וְרוֹזְנִים נוֹסְדוּ יַחַד "עַל ה' וְעַל מְשִׁיחוֹ"**. וכן בדור הפלגה היתה מלחמתם גם נגד אברהם, כדאיתא בתנחומא: "ודברים אחדים" שהוציאו אחרי שני יחידי עולם, אחרי הקב"ה דכתיב **"שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד"**, ואחר אברהם שנאמר {יחזקאל לג, כד} **אֶחָד הִי אֲבֹרָהֶם**, ואף כאן בימי יהושע שהיתה מלחמתם בה', נאמר {יהושע ט, ב} **לְהַלָּחֵם עִם יְהוֹשֻׁעַ וְעִם יִשְׂרָאֵל**. ומכיון שהיתה מלחמתם מכוונת נגד ה', לכן מן השמים נלחמו בהם, שנאמר {י, יא} **וְה' הִשְׁלִיךְ עֲלֵיהֶם אֲבָנִים גְּדֹלוֹת מִן הַשָּׁמַיִם עַד עֲזָקָה וַיָּמָתוּ רַבִּים אֲשֶׁר מָתוּ בְּאֲבָנֵי הַבָּרָד מֵאֲשֶׁר הָרְגוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּחָרֶב**.

וכן בימי גוג ומגוג ירדו אבנים מן השמים, כמו שאמרו {שמו"ר יב, ז} על הכתוב {שמות ט, לג} ויחדלו הקולות והברד ומטר לא נתך ארצה, תלאן ברפיון, ואימתי ירדו, בימי יהושע על האמוריים, והשאר עתידין לירד בימי גוג ומגוג.

שאלנו - אם ככה, למה ירד ברד על פרעה, לא היה אצלו את הענין של **"עַל ה' וְעַל מְשִׁיחוֹ"**?

ניסינו לבאר עפ"י דברי **בעל הטורים**, שכותב שירד ברד על מצרים היות וכתוב בפסוק **"וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ"** - ומי אמר למי? פירש"י שמצרים אמר לכוש - ומי זה כוש? כוש זה נמרוד. ממילא יוצא, שיוזם המרידה כנגד הקב"ה היה מצרים!

אם ככה יוצא, שפרעה קיבל את המכות במצרים כנגד מה שהוא עשה בדור הפלגה.

נק' נוספת שהזכרנו - המושג של הברד בא, כנגד פיו של האדם. פה האדם - ולמה? כי אומרת התורה: {ט, יד} **כִּי בַּפֶּעַם הַזֹּאת אֲנִי שֹׁלֵחַ אֶת כָּל מַגְפָּתִי; שֹׁאֲלֶנּוּ - מִה פִּירוּשׁ 'כָּל מַגְפָּתִי'? - הַבֵּאנוּ אֶת דְּבָרֵי הַכֹּלִי יִקָּר וְאֶת דְּבָרֵי הַגֶּאֱוֹן מוֹיִלְנָא; הַכֹּלִי יִקָּר מִבָּאָר - שְׂבִמְכַת הַבֶּרֶד הִיוּ מַעֲיִן אַרְבַּע מִיתוֹת בֵּית דִּין. וְהַגֶּאֱוֹן מוֹיִלְנָא מִבָּאָר שֶׁהַקֶּב"ה מִשְׁתַּמֵּשׁ בְּשִׁלוּשָׁה דְּבָרִים כְּדִי לְהַעֲנִישׁ; בְּדוֹר הַמִּבּוֹל ע"י מִיָּם. בְּדוֹר הַפִּלְגָּה ע"י רוּחַ, וּבְדוֹר אֲנָשֵׁי סְדוּם הוּא הַשְׁתַּמֵּשׁ בְּאֵשׁ. וּמִכַּת הַבֶּרֶד, בָּאָה כְּנֶגֶד שְׁלוֹשֶׁת הַכּוּחוֹת הַלָּלוּ, וְלִכֵּן נֹאמַר בִּה 'כָּל מַגְפָּתִי'.**

מוסיף **הגאון מוילנא** ואומר³, שבפה של האדם נמצאים שלושת הכוחות הללו יחד - אש, רוּחַ וּמִיָּם, מעין שלושת המגפות של הקב"ה!

³ אדרת אליהו.

להם, ולאחר מכן התברר שהם גבעונים והם תושבי הארץ, ואסור היה לכרות איתם ברית.

אומרת הגמרא {מסכת גיטין מו, א} – שנינו במשנה: רבי יהודה אומר: כל נדר שידעו בו רבים אם בגללו גירשה, לא יחזיר אותה, ושלא ידעו בו רבים אם בגללו גירשה, יחזיר מותר להחזיר: מביאה הגמרא מקור לכך: אמר רבי יהושע בן לוי: מ"ט דר' יהודה מהו הטעם של ר' יהודה שאומר שנדר שהודר ברבים אין לו הפרה? דכתיב בענין הגבעונים: {יהושע ט-יח} ולא הכום בני ישראל כי נשבעו להם נשיאי העדה למרות שהתברר שהגבעונים הטעו את בני ישראל ושיקרו להם שאינם מאומות ארץ כנען, לא הרגום בני ישראל בגלל השבועה שנשבעו להם נשיאי העדה. ומוכח מזה שאי אפשר להתיר נדר או שבועה שנאמרו ברבים. שאלמלא כן, היה לבני ישראל לבקש שיתירו להם הפרה, משיבים כך: התם שם לגבי הגבעונים, מי חלה שבועה עילויה כל וכי חלה עליהם שבועה בכלל? כיון דאמרו להו הלא כיון שאמרו להם הגבעונים "מארץ רחוקה באנו" ולא באו מארץ רחוקה, שהרי שיקרו הגבעונים בזה, הרי נשבעו להם בני ישראל בטעות וממילא לא חיילה שבועה עילויה כלל, ולא היו זקוקים להתיר חכם לשבועתם. והאי דלא קטלינהו ומה שלא הרגום לאחר שהתגלתה תרמיתם, הוא משום קדושת השם שלא יאמרו אומות העולם שעברו ישראל על שבועתם, ויגרם מכך חילול השם. ואם כן אין משם ראייה שאי אפשר להתיר נדר שהודר ברבים, כי אפילו אם אפשר להתירו לא רצו להתיר השבועה מפני חילול השם.

שואל יהושע את הקב"ה: "ללכת להילחם להם או לא?", אומר לו הקב"ה: "כן, תלך!" – ולמה שילך, הרי הם שיקרו?!, אמר לו הקב"ה: "כרתת איתם ברית – הוצאת מילה מהפה שלך?!" תעמוד מאחורי המילה שלך!"

יהושע יוצא להגן על הגבעונים, אמר הקב"ה: "מי ששומר את פיו, אני יוצא להגן עליו!" – ובמה??? – בברד!

נשאלת השאלה – ולמה דוקא בברד?!

כי ברד בא כנגד הפה, ומי ששומר את הפה, הקב"ה מביא ברד ששומר עליו!

פרעה הוא זה שהחל את המרד בחירופים וגידופים, ממילא מענישים אותו בברד – כנגד הפה!

עד כאן היסוד הנוסף.

מכאן הייתי רוצה להיכנס לנושא אחר לגמרי, וממנו נחזור בע"ה בחזרה למכת הברד:

עם ישראל יורדים למצרים;

כותב הזוהר הקדוש {פרשת וארא דף כ"ה ע"ב} – **תא חזי, קתיב (שמות ו') הן בני ישראל לא שָׁמְעוּ אֵלַי וְאִיךָ יִשְׁמְעֵנִי**

מעשה אחר – בדיוק להיפך: אדם מגיע לחנות מקררים ורואה מבצע – "1800 ש"ח מקרר מתצוגה" – נותן למוכר את הכסף, אבל הוא לא יכול לקחת את המקרר כרגע – "תשים שלט על המקרר 'נמכר'", הוא אומר למוכר. המוכר לוקח את הכסף, נותן קבלה ושם שלט על המקרר 'נמכר'. בא הבנאדם לאחר יומיים, ורואה שאת אותו המקרר מוכרים עכשיו במחיר של 1680 ש"ח – האם הוא יכול לקחת את הכסף בחזרה? יכול, כי הוא לא משך – אבל, אומרת המשנה – **"מי שפרע מאנשי דור המבול ומדור הפלגה הוא עתיד להפרע ממי שאינו עומד בדבורו!"**

באה הגמרא {שם מח, א} ומוסיפה עוד שני פרמטרים – "מי שפרע מאנשי דור המבול ומאנשי דור הפלגה ומאנשי סדום ועמורה וממצרים בים הוא עתיד ליפרע ממי שאינו עומד בדבורו".

נשאלת השאלה – ולמה הוסיפו את כולם דוקא כאן?

אומר **הגאון מוילנא {אדרת אליהו, וארא} – נראה שהבל כולל רוח, מים, אש. והדיבור כולל השלשה, ודור הפלגה נידון ברוח וסדום באש ודור המבול במים. ומצרים בג' דברים: בקולות {שמות ט, כג} הוא רוח, וברד היה אש ומים מעורבין והוא כנגד דיבור, לכך אמר מי שאינו עומד וכו'.**

עד כאן התזכורת מהשיעור הקודם. מכאן בואו נתקדם לנק' גוספת:

נשאלת השאלה – מה בדיוק קרה בדור הפלגה?

אומר המדרש {בראשית רבה, פרשה לח, אות ו} – **רבי אֶלְעָזָר וְרַבִּי יוֹחָנָן, רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר וְדַבְרִים אֶחָדִים, דְּבָרִים אֶחָדִים. מַעֲשֵׂה דֹר הַמַּבּוּל, נִתְפָּרַשׁ. מַעֲשֵׂה דֹר הַפְּלִגָּה, לֹא נִתְפָּרַשׁ. וְדַבְרִים אֶחָדִים, שְׁאֵמְרוּ דְּבָרִים חֲדִים עַל (דְּבָרִים ו, ד): ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד, וְעַל (יִחְזָקְאֵל לֵג, כד): אֶחָד הָיָה אֲבֵרָהּ בְּאֶרֶץ.**

אומרים חז"ל {ילקוט שמעוני, יהושע, רמז י"ט} – ומהו ודברים אחדים? דברים של חירופין היו משיחין אחר הקב"ה⁴.

זאת אומרת, בדור הפלגה ניסו למרוד בה' ובמשיחו, אבל החטא היה בדיבור של אותו הדור; מי פתח את הדיבור? מצרים – הוא היה היוזם, שנאמר **"וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ".**

אם אלה הדברים, בואו נעבור לדורו של יהושע:

הגבעונים מגיעים אל יהושע ומשקרים שהם לא תושבי הארץ; יהושע כורת איתם ברית שלום – הנשיאים נשבעים

⁴ **ברוך שאמר:** הדברים שהיו אומרים היו כ"כ קשים, עד שלא היה ניתן לפרש מה היו.

בהגדה, שכל המרבה לספר ביציאת מצרים, הרי זה משובח.

אם אלה הדברים, בואו ננסה להבין את דברי הזוהר הקדוש שלב אחר שלב:

בפרשת בראשית, מתארת התורה כיצד ברא הקב"ה את האדם; אומרת התורה: {ב, ז} וַיֵּצֵר ה' אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם עֹפֶר מִן הָאֲדָמָה וַיִּפֹּחַ בְּאַפִּיו נִשְׁמַת חַיִּים וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה.

אומר התרגום – לנפש חיה לרוח ממללא.

אומרים חז"ל {ויקרא רבה, פרשה כט, אות א} – ביום ראש השנה בשעה ראשונה עלה במחשבה, בשניה נתייעץ עם מלאכי השרת, בשלישית כנס עפרו, ברביעית גבלו, בחמישית רקמו, בששית עשאו גלם, בשביעית נפח בו נשמה, בשמינית הכניסו לגן, בתשיעית נצטוה, בעשירית עבר, באחת עשרה נדון, בשתיים עשרה יצא בדימוס.

בא המהר"ל⁷ ואומר, שהאדם החי ניכר בדיבורו, ואדם ללא יכולת דיבור נחשב כ'דומם' – מאיפה אנחנו יודעים את זה? מפסוק שאמרנו השבוע בראש חודש שבט {תהילים קטו, יז} **לֹא הַמֵּתִים יִהְיוּ לֵאמֹר וְלֹא כָל יִרְדֵּי דוֹמָה;**

נשאלת השאלה – מי אלה "כל ירדי דומה"?

אומרת הגמרא {מסכת סנהדרין צד, א} – א"ר יוחנן: אותו מלאך הממונה על הרוחות [נטילת הנשמות] דומה שמו.

במזמור שיר של יום רביעי, אנחנו אומרים: {תהילים צד, יז} **לִוְלֵי ה' עֲזָרְתָה לִי כִמְעַט שְׁכֵנָה דוֹמָה נֶפֶשִׁי,** היינו אדם מת, נקרא דומה.

עפ"י זה, בית הקברות נקרא בשם 'עולם הדממה', כי שם דוממים – אין חיים. המקום היחיד שלא דומם שם, הוא המקום של שומר בית הקברות שנקרא 'פינת החי' ©

אם ככה, אדם חי הוא אדם מדבר. אדם מת, הוא אדם דומם.

אומרת הגמרא {מסכת ברכות י, ב} – אמר רב פפא: אגרא דבי טמיא שתיקוּתא אדם הבא לנחם אבלים, צריך לשתוק!

אם אלה הם פני הדברים, בואו ונינסו לדברי המהר"ל, לבאר גמרא במסכת נידה:

אומרת הגמרא {מסכת נדה ל, ב} – דרש רבי שמלאי: למה הולד דומה במעי אמו? לפנקס שמקופל ומונח ידיו על שתי צדעיו שתי אציליו על ב' ארכובותיו וב' עקביו על ב' עגבותיו וראשו מונח לו בין ברכיו ופיו סתום וטבורו פתוח,

פרעה ואני ערל שפתיים, מאי ואני ערל שפתיים. והא בקדמיתא כתיב (שמות ד') לא איש דברים אנכי וגו' כי כבד פה וכבד לשון אנכי, וקודשא בריך הוא הוה אותיב ליה, (שמות ד') מי שם פה לאדם וגו', והוא אמר (שמות ד') ואנכי אהיה עם פיה, סלקא דעתך דלא הוה כן, והשתא אמר ואני ערל שפתיים, אי הכי, אן הוא מלה דאבטח ליה קודשא בריך הוא בקדמיתא.⁵

אלא רזא איהו, משה קלא, ודבור דאיהו מלה דיליה, הוה בגלותא, והוה איהו אטים לפרשא מלין, ובגין דא אמר, ואיך ישמעני פרעה, בעוד דמלה דילי איהי בגלותא דיליה, דהא לית לי מלה. הא אנא קלא מלה גרע, דאיהי בגלותא, ועל דא, שתף קודשא בריך הוא לאהרן בהדיה.⁶

אומר ר' צדוק הכהן מלובלין {פרי צדיק, וארא} – מגלה לנו הזוהר, שהדיבור של עם ישראל היה בגלות במצרים, ועל מנת לאותת זאת לעם ישראל, סיבבה ההשגחה העליונה שגואלם יהיה כבד פה וכבד לשון.

כותב האר"י הקדוש – ולכן ירדו בני ישראל דוקא למצרים – ארץ שמלכה נקרא בשם 'פרעה' – אותיות 'פה רע', ולכן החג נקרא 'פסח', שכתוצאה מהגאולה הפך פיהם לפה שסח בתהילות ה'. ולכן נאמר "כל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח, כי בליל יציאת מצרים יצא פיהם מגלות מצרים.

כותב השפת אמת {פסח שנת תרל"ב} – וירד מצרימה אנוס על פי הדיבור. וי"ל על פי מה שאיתא זוה"ק וארא {כה, ב} שהדיבור היה בגלות במצרים, ונמצא כי ירידת ישראל למצרים והגאולה הכל היה תיקון הדיבור, וזה אנוס על פי הדיבור.

והנה נאמר {תהילים פה, יד} אנוכי ה' אלוך המעלך מארץ מצרים הרחב פיך ואמלאהו וגו', וכבר העירו מהו הקשר בין סוף הפס' לתחילתו, אלא דביציאת וגאולת מצרים היה 'גאולת הדיבור', ונוצר מצב של 'הרחבת הפה' – [ולכן נאמר

⁵ פירוש: בא ראה, כתוב הן בני ישראל לא שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה ואני ערל שפתיים. מה זה ואני ערל שפתיים, והרי בתחלה כתוב לא איש דברים אנכי וגו' כי כבד פה וכבד לשון אנכי, והקדוש ברוך הוא היה משיב לו, מי שם פה לאדם וכו', והוא אמר ואנכי אהיה עם פיה, התעלה על דעתך שלא היה כך? ועתה אומר ואני ערל שפתיים, אם כך, איפה הדבר שהבטיח לו הקדוש ברוך הוא בראשונה?

⁶ פירוש: אלא סוד הוא. משה הוא קול, והדיבור שהוא הדיבור שלו היה בגלות, והוא היה אטום מלפרש דברים, ומשום כך אמר ואיך ישמעני פרעה, בעוד שהדבר שלי היא בגלות שלו, שהרי אין לי דבר. הריני קול דבר גרוע, שהיא בגלות, ולכן שתף הקדוש ברוך הוא עמו את אהרן.

⁷ גבורות ה' פכ"ח.

כל התורה והיה שורה בטובה כל זמן שלא היה חבור לו אל הגוף הגשמי.

אם ככה, מרגע שיוצא הולד לאויר העולם מתחילה המלחמה בין הנשמה ובין הגוף; אם הגוף מנצח את הנשמה רח"ל – הבנאדם גמור. אם הנשמה תצליח להתגבר על הגוף – הבנאדם עשה את תפקידו בעולם הזה.

איפה הדברים באים לידי ביטוי?

ראיתי ביאור על הדבר בספר ממעמקים, בפרשת תזריע :

בלעם רצה לקלל את ישראל ואומרת הגמרא⁸, שהוא ידע מתי הקב"ה כועס וכיון לאותו הרגע. אם ככה, מה כבר הוא יכל להגיד באותו הרגע?

אומר תוספות {ברכות ז} – שאלמלי כעסתי לא נשתייר וכו'. ואם תאמר מה היה יכול לומר בשעת רגע? יש לומר כלם.

אומרת התורה: {דברים כג, ו} **וַיִּהְיֶה ה' אֱלֹהֶיךָ לְךָ אֶת הַקִּלְלָה לְבָרְכָהּ** – ואיך עשה זאת הקב"ה? הפך את ה'כלם' ל'מלך'!

כותב הספר ממעמקים – כוח הדיבור הוא כוח המצרף יחד את הבחינות הקוטביות – הנשמה והנפש. אכן ישנן שתי צורות של קשר היוצאות אל הפועל על ידי הדיבור:

צורה אחת של חיבור ג' כוחות הללו יחד, מרומז במלה מל"ך – ראשי תיבות **מוח** (נשמה), **לב** (רוח), **כבד** (נפש). פירוש, חיבור לפי סדר זה דוקא: התגברות הנשמה על הגוף והנפש באמצעות הרוח והלב. חיבור באופן זה מעיד כי הנשמה היא השולטת על הנפש, והדיבורים היוצאים הם דיבורים של חיות. זהו אופן החיבור הנכון של ג' בחינות הנ"ל.

אכן הבחירה ניתנת ביד האדם לעוות ולשנות את הסדר, כך שהדיבור יגיע מתוך סדר הפוך ממל"ך, בבחינת כל"ם – כבד (נפש), לב (רוח), מוח (נשמה). דהיינו שהלב יהא נשלט על ידי הנפש, מקום התאוות, ושניהם יחד ישליטו את פחיתותם על הנשמה.

יסוד זה רמוז בעומק דברי חז"ל {בראשית רבה, פרשה ס"ז, אות ח} – **הַרְשָׁעִים בְּרִשּׁוֹת לֵבָן (תהלים יד, א): אָמַר נָבֵל בְּלָבוֹ, וַיֹּאמֶר עֵשׂוּ בְּלָבוֹ, (מלכים א יב, כו): וַיֹּאמֶר יִרְבֶּעֶם בְּלָבוֹ, (אסתר ו, ו): וַיֹּאמֶר הֵמָּן בְּלָבוֹ. אָבֵל הַצִּדִּיקִים לֵבָן בְּרִשּׁוֹתָן (שמואל א א, יג): וְחִנָּה הִיא מַדְבֵּרֶת עַל לִבָּהּ, (שמואל א כז, א): וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל לֵבָן, (דניאל א, ח): וַיִּשָּׂם דָּנִיֵּאל עַל לֵבָן, דּוֹמִין לְבוֹרָאן (בראשית ח, כא): וַיֹּאמֶר ה' אֶל לָבוֹ.**

ואוכל ממה שאמו אוכלת ושותה ממה שאמו שותה ואינו מוציא רעי שמא יהרוג את אמו, וכיון שיצא לאויר העולם נפתח הסתום הפה ונסתם הפתוח הטבור, שאלמלא כן אינו יכול לחיות אפילו שעה אחת. ונר דלוק לו על ראשו, וצופה ומביט מסוף העולם ועד סופו, שנאמר {איוב כט-ג} **בְּהִלּוֹ נִרוּ עָלַי רֹאשִׁי לְאוֹרוֹ אֶלֶךְ חֹשֶׁךְ. וְאֵל תִּתְּנֵה, שֶׁהִי אִדָּם יִשָּׁן כֹּאן וְרוֹאֶה חֲלוֹם בְּאַסְפִּימִי וְאֵין לִךְ יָמִים שְׂאֵדִם שְׂרִי בְּטוֹבָה יוֹתֵר מֵאוֹתֵן הַיָּמִים, שְׂנֵאֲמֵר {איוב כט-ב} מִי יִתְּנֵנִי כִּי־רָחִי קֶדֶם כִּי־מִי אֶלּוֹהִי יִשְׁמְרֵנִי, וְאִיזֵהוּ יָמִים שִׁישׁ בֵּהֶם יִרְחִים וְאֵין בֵּהֶם שְׁנִים? הוּא אֹמֵר אֵלֹהֵי יִרְחִי לִידֵהּ. וּמִלְמַדִּין אוֹתוֹ כֹּל הַתּוֹרָה כּוֹלָה, שְׂנֵאֲמֵר {משלי ד-ד} וַיְרִינִי וַיֹּאמֶר לִי יִתְמָךְ דְּבָרִי לְבָךְ שְׁמֵר מִצְוֹתַי וְחַיֶּה... וכיון שבא לאויר העולם בא מלאך וסטרו על פיו ומשכחו כל התורה כולה, שנאמר {בראשית ד-ז} לפתח חטאת רובץ. ואינו יוצא משם עד שמשביעין אותו שנאמר {ישעיה מה-כג} כי לי תכרע כל ברך תשבע כל לשון...**

נשאלת השאלה – מה הולך כאן, איך תינוק במעי אמו מסוגל ללמוד את כל התורה כולה, וכשהוא יוצא החוצה בא מלאך וסטרו על פיו, ושוכח את כל התורה – למה הוא סוטר לו דוקא על הפה?

כותב המהר"ל {גבורות ה' פרק כח} – כשהולד יוצא לאויר העולם בא מלאך וסטרו על פיו ומשכח ממנו כל התורה. למה אמרו 'סטרו על פיו?', כי הוא זה אשר אמרו לך, כ הפה שנעשה בו אדם חי מדבר גשמי הוא משכח ממנו כל התורה. ופירוש זה כי האדם מתחבר בו הנשמה אל החומר, ובעבור שאין הנשמה השכלית מחובר בו בחומר, דהיינו בעוד שלא יצא לאויר העולם, אז נשמתו נבדלת ואז היא שכלית לגמרי וידע כל התורה, ובעת יציאתו נגמר בריאתו והנשמה תתחבר לחומר, וכאשר תתחבר הנשמה אל הגוף נעשה אדם חי מדבר גשמי, וזה משכח כל התורה שאינו שכלי לגמרי. וכן תרגם אונקלוס 'ויהי האדם לנפש חיה והוא לרוח חיה ממללא. כי האדם צורתו חבור הנשמה השכלית והגוף ביחד, ודבר זה הוא עצמו כח המדבר שהוא נשמה עם הגוף ... וכח המדבר הוא גמר צורתו, וכל זמן שהוא בבטן אמו אין לו רוח ממללא עד שהוא יוצא לאויר העולם. והכאה הזאת שהוא מכה על פיו, רצה לומר גמר צורתו, ונקרא זה הכאה על פיו, כי כן גמר צורתו שהוא חי מדבר הוא נעשה ע"י גמר מלאכתו, כן גמר צורתו שהוא חי מדבר הוא נעשה ע"י גמר פיו ששם כח הדברי, והגמר היא הכאה ושם נגמר ונעשה האדם מורכב מן הנשמה השכלית וגוף. וזה כי פועל הדבור על ידי גוף, ואי אפשר זה בלא נשמה שכלית כמו שאמרו למעלה כי התינוק שאין לו שכל אינו מדבר וכן הבהמה יש לה כלי הדיבור ואין בה דבור כי הבהמה אין לה נשמה שכלית. ובא לומר כי גמר צורתו של אדם שזהו גמר מלאכתו, נעשה בגמר פיו שבו כח הדברי, ולכך קאמר משכח ממנו כל התורה כולה, שהיה קודם חבור הנשמה השכלית בגוף למד

⁸ מסכת ברכות ז, א.

שהאמין אדם לדברי הנחש שמן העץ אכל וברא עולמות – אם אתה מאמין שהקב"ה אכל מן העץ, זאת אומרת שהעץ קדם לקב"ה וזוהי ע"ז. גילוי עריות – עפ"י דברי הגמרא {מסכת שבת קמ"ו, א} – **שבא נחש על חוה הטיל בה זוהמא**. שפיכות דמים – כתוצאה מהחטא, נגזרה מיתה על כל באי העולם.

היות והזוהמא שהטיל הנחש בחוה נכנסה בכל הצאצאים, אין ברירה אחרת, אם רוצים לקבל את התורה, צריכים להסיר את הזוהמא הזאת; אם זוהמא כזאת, לא ניתן לקבל את התורה! – מה עשה הקב"ה?! הוריד את כל נשמות ישראל למצרים – שם המקום נקרא **כור הברזל** – שם עברו כור של היתוך, ושם הצליחו לתקן את זוהמת הנחש ולצאת זכים וטהורים כפי שאומרת הגמרא {מסכת שבת קמ"ו, א} – **ישראל שעמדו על הר סיני פסקה זוהמתן עובדי כוכבים שלא עמדו על הר סיני לא פסקה זוהמתן**.

למרות זאת, כבר אומרת לנו התורה בברית בין הבתרים: {בראשית טו, יג} **יָדַע תָּדַע כִּי-גֵר יִהְיֶה זֶרַעְךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם וְעֹבְדִים וְעֹנִים אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה** – עם ישראל יצטרך לרדת לגלות, כדי לתקן את חטאי הלשון.

ידוע הדבר, אומר החפץ חיים, שאלמלא לא היה יוסף מוציא דיבה רעה על אחיו, לא היינו יורדים למצרים!

אומרת התורה: {שמות יב, מ} **וּמוֹשֵׁב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יֵשְׁבוּ בְּמִצְרַיִם שְׁלִשִׁים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה**.

אומר רש"י – **שלישים שנה וארבע מאות שנה**. בין הכל משנלד יצחק עד עכשיו היו ארבע מאות שנה. משהיה לו זרע לאברהם נתקם {בראשית טו יג} כי גר יהיה זרעך, ושלישים שנה היו משגזרה גזרת בין הבתרים עד שנלד יצחק. ואי אפשר לומר בארץ מצרים לבדה, שהרי קהת מן הבאים עם יעקב היה צא וחשוב כל שנותיו וכל שנות עמרם בנו ושמונים של משה, לא תמצאם כל כך, ועל כרחך הרבה שנים היו לקהת עד שלא ירד למצרים, והרבה משנות עמרם נבלעים בשנות קהת והרבה משמונים של משה נבלעים בשנות עמרם, הרי שלא תמצא ארבע מאות לביאת מצרים, והזקקת לומר על כרחך, שאף שאר הישיבות נקראו גרות, אפלו בחברון, שנאמר {בראשית לה כז} אשר גר שם אברהם ויצחק, ואומר {שמות יד} את ארץ מגוריהם אשר גרו בה, לפיכך אתה צריך לומר כי גר יהיה זרעך משהיה לו זרע. וכשתמנה ארבע מאות שנה משנולד יצחק, תמצא מביאת למצרים עד יציאתן מאתים ועשר שנה, וזה אחד מן הדברים ששנו לתלמי המלך.

אם ככה, הגירות התחילה עוד בארץ ישראל – ולמה? כי באותו הזמן הארץ עדיין לא היתה שייכת לנו, כמ"ש {בראשית

משמעות הדבר, שצדיקים לבן ברשותן, שלבן (שורש כל הרצונות, גם של הנפש), מונהג ע"י כוח הדיבור שלהם – שמטה אותו לפעול כפי אשר יורה השכל – "וחנה (נשמה) היא מדברת (רוח) על לבה (נפש). מה שאין כן הרשעים הם ברשות לבן, כלומר שנשמתם נמצאת תחת הנהגת הלב במושפע מהנפש הבהמית שלו.

עכ"ד.

אם ככה, בלעם אמנם היה יודע דעת עליון, אבל כולו היה תאוות – הוא היה בבחינה של 'כל"ם', לבו היה מושפע מהנפש הבהמית שלו. לעומת זאת, המהות שלנו כאן בעולם הזה, צריכה להיות בבחינת **"ותרועת מלך בו"** – שהמח והלב ישלטו על הכבד, היינו שהנשמה תשלוט על הגוף!

ולמה הנשמה נכנסת דרך הפה ולא דרך האף?! כי זה תפקידו של האדם בעולם הזה – הפה שלו, שנאמר {ישעיה מג, כא} **עַם זֶה יִצְרְתִּי לִי תְהִלָּתִי יִסְפְּרוּ**; התכלית שבגנה ירדנו לעולם הזה, היא כדי להלל ולשבח את הבורא יתברך!

כותב הרמב"ן {סוף פרשת בא} – **"וכוונת כל המצות שנאמין באלהינו ונודה אליו שהוא בראנו, והיא כוונת היצירה, שאין לנו טעם אחר ביצירה הראשונה, ואין אל עליון חפץ בתחתונים מלבד שידע האדם ויודה לאלהיו שבראו, וכוונת רוממות הקול בתפלות וכוונת בתי הכנסיות וזכות תפלת הרבים, זהו שיהיה לבני אדם מקום יתקבצו ויודו לאל שבראם והמציאם ויפרסמו זה ויאמרו לפניו בריותך אנחנו..."**

אם ככה, כאשר בנאדם לוקח את פיו ומשתמש בו להוצאת דיבורים אסורים של לשון הרע וכד', הוא בעצם משתמש בכלי שניתן לו בדיוק להיפך תפקידו!

בא החפץ חיים בספרו **שמירת הלשון**, ומביא שחטא אדם הראשון התחיל בלשון הרע;

כותב החפץ חיים {שמירת הלשון, ח"ב} – עוד נמצא שהלשון הרע הראשון שבא לעולם היה ע"י הנחש וע"י כפירה באלהים חיים שאמר לחוה כי יודע אלהים כי ביום אכלכם ממנו ונפקחו עיניכם וכפירש"י בשם המדרש שאמר 'כל אומן שונא בני אומנותו מן האילן אכל וברא את העולם, אכלו אתם ונפקחו עיניכם והייתם כאלהים יוצרי עולמות'. וזהו גרם מיתה לכל באי עולם ועונשו היה מדה במדה שכל הבריות שונאים אותו ורוצים להרגו.

בהמשך לדבריו, בא הזוהר הקדוש ומוכיח לנו עד כמה חטא אדם הראשון שאירע כתוצאה מלשון הרע חמור כ"כ;

אומר הזוהר הקדוש {פרשת בהר} – חטא אדם הראשון, כלל ג' עבירות חמורות: ע"ז, גילוי עריות ושפיכות דמים. ע"ז –

ע"ז התעורר מדנים. רצה להעיר לבבו לבל ידמה בנפשו כי דיבורו אינו אלא הבל בעלמא לכן עשה ליוסף כתונת פסים כדי להעירו על זה וישם מתג ורסן ללשונו. והנה אמרו חז"ל: "כל ימי גדלתי בין החכמים ולא מצאתי לגוף טוב משתיקה" ואמרז"ל במ"ר פ' מצורע, דאמרו אינשי⁹ מלה בסלע שתוקי בתרין. נמצא דעפ"י משל הזה השתיקה הוא בתרין סלעים וכתונת פסים שעשה יעקב אבינו ע"ה ליוסף הוא כדי להעיר לבבו על השתיקה ומ"מ לא הועיל כלום והיינו דאמרו רז"ל: בשביל משקל שני סלעים מילת שנתן יעקב ליוסף יתר על אחיו נתקנאו בו אחיו וכו'.

אם אלה הם פני הדברים, נוכל להיכנס לליל הסדר:

בסיום ליל הסדר, בא בעל ההגדה ואומר לנו: "בואו ניתן סקירה ונגמור את ענין מצרים, מהתחלה ועד לגאולה האחרונה":

אומר הפייטן: "חד גדיא. חד גדיא. דזבין אבא בתרי זוזי, חד גדיא. חד גדיא. ואתא שונרא ואכלה לגדיא, דזבין אבא בתרי זוזי, חד גדיא. חד גדיא; ואתא כלבא ונשך לשונרא, דאכלה לגדיא, דזבין אבא בתרי זוזי, חד גדיא. חד גדיא; ואתא חוטרא והכה לכלבא, דנשך לשונרא, דאכלה לגדיא, דזבין אבא בתרי זוזי, חד גדיא. חד גדיא; ואתא נורא ושרף לחוטרא, דהכה לכלבא, דנשך לשונרא, דאכלה לגדיא, דזבין אבא בתרי זוזי, חד גדיא".

בואו נראה למה התכוון כאן הפייטן:

אומרת התורה: {לז, ב} **יוסף בן שבע עשרה שנה היה רעה את אחיו בצאן וגו'.**

גדי בגימטריא 17; אתה רוצה לדעת איך התחלנו את הגלות? הכל התחיל מגדי אחד – "דזבין אבא בתרי זוזי" – שאבא שלו עשה לו בגד של שני סלעים מילת, ואמר לו: "תשמע, תשמור את הפה ואל תדבר לשון הרע", ובמקום לשמור את הפה עשה בדיוק ההיפך – דיבר לשון הרע! אתה רוצה לדעת למה ירדנו למצרים??? אני אגיד לך למה: "כי גדי אחד בן שבע עשרה שנה היה רעה את אחיו בצאן" – ויבא את דבתם רעה אל אביהם... אבא שלו עשה לו שני סלעים מילת – קנאו בו האחים – ירדנו למצרים!"

"ואתא שונרא ואכלה לגדיא" – אז בא החתול ואכל את הגדי – מי זה החתול? החתול הם אחי יוסף;

אומר הגאון מוילנא – החתול, הוא בעל-החיים הקנאי ביותר. לכן המשילו חז"ל את האחים – שקינאו ביוסף דוקא לחתול, שנאמר "ויקנאו בו אחיו".

יג, ז} **והקנעני והפרזי אז ישב בארץ.** הארץ ניתנה לנו רק כאשר יהושע כבש וחילק את הארץ.

נשאלת השאלה – אם הגלות התחילה עוד בארץ ישראל, למה היינו צריכים לרדת למצרים???

אומרת הגמרא {מסכת שבת י, ב} – **ואמר רבא בר מחסיא אמר רב חמא בר גוריא אמר רב: לעולם אל ישנה אדם בנו בין הבנים שבשביל משקל שני סלעים מילת שנתן יעקב ליוסף יותר משאר בניו נתקנאו בו אחיו ונתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים.**

אומר המדרש {ילקוט שמעוני, שמות רמז קס"ט} – **והנה הסנה בוער באש. אמר הקב"ה: ע"י שנאה ששנאו אחיו ליוסף, ירדו מצרים.**

אם אלה הדברים, בואו נראה יסוד נהדר שמצאתי בספר **ערוגות הבושם** {דרשה לשובבי"ם}:

נשאלת השאלה – האם יעקב אבינו לא ידע שבזה שהוא נותן לבנו כתונת פסים, הוא הולך לייצר עכשיו מלחמת אחים; לא ידעת שאם תיתן לו כתונת פסים, אתה תדליק את כל האחים נגדו?!

פשוט מאוד, אומרת התורה: {לז, ב} **ויבא יוסף את דבתם רעה אל אביהם {ג} וישראל אהב את יוסף מכל בניו כי בן זקנים הוא לו ועשה לו כתנת פסים – יוצא א"כ, שהוא הביא את דבתם רק לאחר שיעקב עשה לו את הכתונת פסים!**

שואל הערוגות הבושם – והוא תמוה, מי שקל את הכתונת הזה במשקל שידע שהיו בו משקל ב' סלעים דוקא, ורש"י פי' בשבת שהוא לאו דוקא, והמהרש"א הוסיף להקשות דכתונת דרך להיות בו יותר ממשקל ב' סלעים?

אומר הערוגות הבושם דבר נורא. כתונת פסים זה לא היה בגד, אלא שני חוטים ממשי בקצה החליפה במשקל שני סלעים! – ולמה דוקא משי?

אומרים חז"ל {מדרש תנחומא, בשלח, אות ט} – **אל תיראי תולעת יעקב (ישעיה מא, יד). למה נמשלו ישראל לתולעת? לומר לך: מה תולעת הזה אינה מכה את הארזים אלא בפייה, והיא רכה ומכה את הקשה, כך אין להם לישראל אלא תפלה.**

כותב הערוגות הבושם – והנה מצינו תולעת קטן שממציא ע"י ריר שמוציא מפיו חוטי משי אשר בהם מתלבשים שרים ומלכים וא"א בשום המצאה לעשות כמתכונתו והוא בערכו יותר נכבד מכל בגדים אשר תערוגנה ע"י בני אדם ומבואר בס' חרדים דלכן נקרא יעקב 'תולעת יעקב' דע"י פיו הוא אורג בגדי כבוד וחלוקי דרבנן כמו תולעת הנ"ל, ונראה דלזה נתכוין יעקב אבינו ע"ה כיון שידע שע"י דיבתם רעה שמביא

⁹ מגילה יח, א.

משה רבינו מגיע לגאול את ישראל. הוא יוצא מארמונו של פרעה; ביום הראשון, הוא רואה איש מצרי מכה איש עברי והורג אותו - ובמה הוא הורג אותו? בפה! - ולמה דוקא בפה? כי הפה שלו היה נקי - במילה אחת הוא גמר את המצרי!

למחרת הוא רואה איש עברי רב עם איש עברי ומתערב; **"למה תכה רעך ... הלהרגני אתה אמר כאשר הרגת את המצרי"** - מלשינים לפרעה ומשה בורח למדין. כעבור ארבעים/שישים שנה (מחלוקת במדרשים) הוא חוזר למצרים - הקב"ה מתגלה אליו בסנה הבוער ומצוה אותו ללכת לגאול את ישראל; אומר לו משה: "הם לא יאמינו לי!"

"אני אומר ללכת לגאול אותם, ואתה אומר לי שהם לא יאמינו?"

אומר החפץ חיים - ולכאורה, בשביל מה הקפיד הקב"ה על משה, הלא היה צריך לשאול דבר זה? אמר הגאון ר' אליהו שיק ז"ל, שההקפדה היתה על שאמר "והן לא יאמינו לי", שהוא כמו דבר ודאי, היה לו לומר "פן לא יאמינו לי", כמסתפק בדבר.

"מה זה בידך ויאמר משה ... ויאמר השליכוהו ארצה וישליכוהו ארצה ויהי לנחש"

נשאלת השאלה - למה דוקא לנחש ולא לג'ירפה? ©

אומר רש"י - **ויהי לנחש**. רמז לו שספר לשון הרע על ישראל ותפש אמנותו של נחש¹².

"... וינס משה מפניו" - מה אתה בורח???

אומרת המשנה במסכת ברכות {פ"ה מ"א} - אין עומדין להתפלל אלא מתוך כבוד ראש. חסידים הראשונים היו שוהים שעה אחת ומתפללים, כדי שיכוננו את לבם למקום. אפלו המלך שואל בשלומם, לא ישיבנו. ואפלו נחש כרוך על עקבו, לא יפסיק¹³.

אם ככה, נוכל כעת להתחיל לסגור את הקצוות:

עם ישראל ירד למצרים בגלל קנאת אחים, בגלל שיוסף הוציא דיבה על אחיו; בנאדם שמדבר לשון הרע מקבל צרעת ונזרק מחוץ למחנה ישראל. אם ככה, ראה הקב"ה שיש לשון הרע ולכן הוציא את יוסף מחוץ למחנה ישראל והוריד אותו מצרימה, ואחריו ירדו גם אחיו.

אומרים חז"ל, כל בעל חיים הוא בעל תכונה שאופיינית רק לו; לצפרדע יש תכונה של מסירות נפש. לעורב יש תכונה של אכזריות ונמר תעוזה וכו'.

בא ר' אלחנן וסרמן הי"ד במאמר על יראת שמים, ומדבר על הענין הזה;

אומר ר' אלחנן וסרמן - **"נעשה אדם"**. בשעה שבא הקב"ה לברוך את האדם, אמר לכל הבריאה כולה: נעשה כולנו יחד אדם, שכולנו נשתתף בבריאתו, היינו שכל אחד יתן לאדם מטבעו ותכונתו, שהשור יתן בו תכונת שור, והארי יתן בו תכונת ארי והנחש תכונת נחש וכו'¹⁰, ונמצא כי אדם אחד הוא עולם קטן, הכולל בתוכו תכונות כל הנבראים העליונים והתחתונים.

יוצא א"כ, שהאדם הוא גן חיות מהלך! ולכן אמר אברהם אבינו {בראשית כ, יא} **רק אין יראת אלהים במקום הזה והרגוני** - ולמה? כי כל הגן חיות מתפרץ החוצה ברגע שאין יראת שמים!

עפ"י היסוד הזה, נוכל להבין:

ישנו כוח של קנאה הטמון בחתול - הוא הקנאי מבין כל בעלי החיים. השבטים קינאו ביוסף, שנאמר {לז, יא} **"ויקנאו בו אחיו"**. מה הם עשו? 'אכלו את הגדי' - הורידו אותו למצרים!

"ואתא כלבא ונשך לשונא" - הגיע הכלב - הוא פרעה. ולמה הוא נקרא דוקא 'כלב'? כי אומר **המגלה עמוקות**¹¹, שהעבודה זרה של מצרים היתה נקראת בע"ל צפון שחקוק עליו דמות כל"ב ר"ע בסוד **"לא יחרץ כלב לשנו"**.

אם אלה הדברים, נוכל להבין; בא הקב"ה למשה רבינו, ומצוה אותו להודיע לפרעה **"ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשנו"** - ולמה דוקא לפרעה? כי הוא הכלב, וממילא הוא אמור לדעת את זה!

בואו וננסה להבין כעת, למה פרעה הוא כלב:

אם אמרנו, שירדנו למצרים כדי לתקן את חטאי הלשון; הקב"ה שולח אותנו ל"כור הברזל" היות ולכל בני האדם היתה עדיין את זוהמת הנחש והיה צורך להסיר אותה על מנת שנוכל לקבל את התורה. שאלנו, בשביל זוהמת הנחש לא צריך לרדת למצרים - מספיק להיות בגלות **"בארץ לא להם"**! אז למה בכל זאת ירדנו למצרים? ואמרנו, בגלל **"ויבא יוסף את דבתם רעה אל אביהם"**.

¹² **ברוך שאמר**: כי הראשון שהתחיל עם הלשון הרע, היה הנחש!

¹³ **ברוך שאמר**: אבל אם יש לו טלפון, זה כבר משהו אחר... ©
ראיתי פעם א' שבאמצע תפילת הלחש ענה לטלפון! פתחתי לו משנה ברורה - **"אפלו נחש כרוך על עקבו, לא יפסיק"**, אמר לי: "חמותי יותר מסוכנת מנחש!" ©

¹⁰ **ברוך שאמר**: הנמר נתן קצת תעוזה, הנחש קצת ערמוניות, והצב נתן... משכנתא; © כל אחד נתן משהו, ומזה נברא בן אדם.

¹¹ אופן רנ"ב.

ראוי להשליכו לכלבים שנאמר {שמות כב-ל} לכלב תשליכו אותו.

ולמה ראוי להשליכו לכלבים!?

כי אם הקב"ה אמר לכלב פעם אחת לסגור את הפה, והוא סגר את הפה, אומר הקב"ה למספר לשון הרע: "כמה פעמים אמרתי לך לא לדבר לשון הרע ודיברת! אם אתה לא סוגר את הפה, צריכים לקחת אותך לרוטוויילר שלא אכל שלושה ימים, ולזרוק אותך אליו, כי הוא יודע לסגור את הפה, מה שאתה לא יודע!"

נמצאנו למדים, היות וכל המספר לשון הרע ראוי להשליכו לכלבים, לכן השליך אותנו הקב"ה לאומה שהמלך שלה נקרא 'כלב'.

נוכל כעת להבין יסוד נפלא, לכל היסוד שפתחנו בו בהתחלה:

'ברד' ו'דבר' הם אותם אותיות. מכת הברד באה כנגד הפה – ולמה? כי המרידה בקב"ה התחילה בפה, כמ"ש **"וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ"** – מצרים אמר לנוש, הוא שפתח את הפה לראשון כנגד הקב"ה! – אז מה הוא מקבל??? **בָּרָד** – היפוך אותיות של הדיבור!

אמרנו, שמכת הברד גם פתחה את פיו של פרעה, שנאמר (ט, כז) **"ה' הַצִּדִּיק וְאֲנִי וְעַמִּי הַרְשָׁעִים"**, וגם את פיהם של ישראל, שנאמר **"וְלִמְעַן תִּסְפָּר בְּאָזְנִי בְּנֵךְ וּבֵן בְּנֵךְ אֶת אֲשֶׁר הִתְעַלְלָתִי בְּמִצְרַיִם וְאֶת אֹתוֹתֵי אֲשֶׁר שַׁמְתִּי בָּם וַיִּדְעֶתֶם כִּי אֲנִי ה'"** – ולמה? כי תפקיד האדם בעולם הזה, לספר תהילות ה' כמ"ש **"עַם זֶה יִצְרָתִי לִי תִהְיֶה לִּי יִסְפְּרוּ"**.

אם אלה פני הדברים, נוכל להבין יסוד נפלא:

אומר האר"י הקדוש – ירדנו למצרים לפה – רע, זה פרעה. עבדנו במצרים בפה – רך. יצאנו ממנה בקוד פקד פקדתי, וקבלנו חג שנקרא פסח.

נשאלת השאלה – למה הכל בפ"ה???

כי כל הירידה למצרים, היתה בגלל הפ"ה – הדיבור היה בגלות! באה מכת הברד, והפכה את פרעה מאחד שמוציא דיבה על הקב"ה, לאחד שמכריז בגלוי **"ה' הַצִּדִּיק וְאֲנִי וְעַמִּי הַרְשָׁעִים"**!

עוד נקודה אחת, ובזה נסיים:

אני בטוח, שמעט מאד מוצי"ם נשאלים בהלכות לשון הרע; יש המון שאלות באיסור והיתר, הלכות טהרה, הלכות מזוזה וכד'. תשאלו מוצי"ם, כמה שאלות מופנות אליהם בענין לשון הרע. הפה של האדם הוא כמו תולעת! – מצד אחד אפשר להרוס איתו ארזים, ומצד שני לתפור בגד לקב"ה!

נשאלת השאלה – למה דוקא למצרים – למה לא לסוריה!?

הבאנו את דברי הזהר הקדוש שאומר, שהפה של עם ישראל היה בגלות; בא הרב **דסלר** בספרו **מכתב מאליהו**, ואומר שכאשר שולח אותנו הקב"ה לגלות, הוא שולח אותנו לאומה שנגועה באותו העוון שבו אנו נגועים; עצם ההסתכלות שלנו באומה הזאת, מביא לידי תיקון החטא;

כותב הרב דסלר {מכתב מאליהו ח"ג ע"מ 210} – כפי השתנות מדת הטומאה של אומה כן משתנה התנגדותה אל הקדושה. הניסיון העיקרי של גלות בקרב אומה הוא לעמוד נגד השפעתה, נגד הלך המחשבות ודרך החיים שנוהגת בו, ולהחזיק בעוז רוח בדרך התורה בעבודת ה'. הגלות מקבילה לחטאים בם נכשלו ישראל, וזו הדרך בה יוכל להיות התיקון השלם לאותם חטאים ולהיטהר, כאשר הציבור יעמוד בניסיון באותו חטא בו נכשל. וכאשר יגלו למקום בו שולטים אותם היצרים אז יש תקוה, שעל ידי כך יבחינו בחסרונם, ויתעוררו להשלים עצמם בתשובה. ואם יפרשו מחטאם דוקא במקום בו היצר הזה שולט ומתגבר, תשובה כזו היא פנימית ואמיתית, ועוקרת את שורש החטא בלב עם ישראל לגמרי.

אם ככה, בגלות אדום שבה אנו מצויים עד היום, מה העוון שיש עלינו לתקן???

אומרים חז"ל – הלכה היא, עשו שונא ליעקב¹⁴ – ולמה הוא שונא אותנו, למה כולם נגדנו?? כי אנחנו שונאים אחד את השני, ולכן אנחנו בגלות של שנאה!

עפ"י זה, נוכל להבין למה ירדנו דוקא למצרים, כי פרעה נקרא 'כלב' היות ולכלב יש תכונה שהוא אוהב ללקק דם, כמ"ש אליהו הנביא לאחאב – {מ"א כא, יט} **בְּמָקוֹם אֲשֶׁר לָקְקוּ הַכְּלָבִים אֶת דַּם נְבוֹת יִלְקוּ הַכְּלָבִים אֶת דַּמָּךְ גַּם אֹתָהּ**.

פרעה מקבל צרעת – באים החרטומים ואומרים לו שכדי להתרפא מן הצרעת, הוא יצטרך לרחוץ בדמם של מאה חמשים ילדים בבוקר, ומאה חמשים ילדים בערב; מי שמסוגל לשבת בתוך אמבטיה עם דם של ילדים, זה רק כלב – כי זו התכונה שלו!

ולכן **"וְאֵתָא כְּלָבָא וְנִשֵּׁךְ לְשׁוֹנְרָא"** – הגיע פרעה שהוא הכלב, ונשך את החתול – למה??? כי הכלב הוא זה שמלקק את דמם של ישראל!

אז למה דוקא למצרים???

כי אומרת הגמרא {מסכת פסחים ק"ח, א} – כל המספר לשון הרע וכל המקבל לשון הרע וכל המעיד עדות שקר בחבירו

¹⁴ רש"י על הפס' {בראשית לג, ד} **וַיִּרְץ עִשָׂו לִקְרֹאתוֹ וַיַּחֱבָקְהוּ וַיִּפְּלָ עַל צְוָאָרוֹ וַיִּשָּׁקְהוּ וַיִּבְכּוּ**.

משיחותיו של הרה"ג הרב ברוך רוזנבלום שליט"א

בס"ד

כי לפני 3000 שנה, כשיצאו בני ישראל ממצרים, הסבא של הסבא של הסבא של אותו רוטוויילר, ישב בשקט באותו לילה ולא נבח!

לכן עד היום, אתה ניגש לאותו רוטוויילר, ואומר לו: "אתה הנכד של הסבא קדישא שסגר את הפה שיצאו אבותי ממצרים, הריני מוכן ומזומן לתת לך מנה של טריפה – בתיאבון!" ☺

אם בן-אדם סוגר את הפה... בא המלאך וסותר על הפה ואומר – זה התפקיד שלך, לספר תהילות ה'!

נמצאים בימי השובבי"ם, ימים של תיקון עוונות. בדורות עברו היו מתענים בשני וחמישי, היו כאלה שמתענים כל השבוע. כיום חולשה ירדה לעולם, ורוב האנשים חלושים מאד. אבל עיקר התיקון, הוא חטאי הלשון!

כל אחד שרוצה להציל את עצמו מדיבור אסור, ייקח בידים את ספרו של **החפץ חיים** 'שמירת הלשון', וילמד אותו עפ"י הסדר – שתי הלכות ביום!

אמר החפץ חיים – אפילו אם בנאדם ינצל פעם בחיים מלשון הרע, היה כדאי לכתוב את הספר הזה!

כותב הגאון מוילנא – אדם הסוגר את פיו ולשונו בעולם הזה, אין מלאך וברייה יכולים לשער את הזכר הצפוי לו!

תתבוננו בכלב הזה – לא בפרעה, אלא בכלב שעליו אומרת התורה: {כב, ל} **וּבֶשֶׂר בְּשָׂדֶה טְרֵפָה לֹא תֹאכְלוּ לְכָלֵב תִּשְׁלַכְנוּ אֹתוֹ** – למה דוקא לתת לו את זה?

ננצל את הימים האלה – מי שיכול בתענית ומי שלא יכול, לפחות ישתמש בפיו לספר תהילות ה' יתברך. אם נשמור על הפה, נזכה בע"ה בקרוב ממש שיתקיים בנו – **"וְאֵתָא הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וְשָׁחַט לְמַלְאָךְ הַמּוֹת"** – ואז ייקח הקב"ה את אותו ברד שכבר ממתין 3300 שנה, ויוריד על כולם. ואז נזכה למלחמת גוג ומגוג, ולאחריה **"וּמַלְאָה הָאָרֶץ דְּעָה אֶת ה' כְּמִיָּם לַיִם מְכֹסִים"** – במהרה בימינו אמן ואמן !!!

פרשת בא – מכת בכורות – שנת תשפ"ב.

שנאמר: הנה אנכי הרג את בנך בכרך. והסימן הזה מסר הקדוש ברוך הוא לאברהם, ואברהם ליצחק, ויצחק ליעקב, ויעקב ללוי, ולוי לקהת, וקהת לעמרם, ועמרם למשה, והיה משה משמרו ובא¹⁶.

אומר האור החיים הקדוש – כה אמר ה' בני בכורי. צריך לדעת כונת נבואה זו שלא בזמנה. גם במה שמר לבל יטעה משה ויאמר נבואה זו לפרעה בפעם ראשונה בעמדו לפני פרעה.

ונראה שנתחכם אל עליון להרים מכשול מלב משה לבל יקוץ בשליחותו¹⁷ וח"ו תולד בדעתו תולדה רעה בראותו עוצם המכות ופרעה לא קם ולא זע ויארך זמן חודש נכנס חודש יוצא, לזה שם דבר בפיו ויהיה לו למבטח לבל יחשוב מחשבות און ח"ו ואמר אליו **ואמרת אל פרעה כה אמר ה' בני בכורי**, ומעתה יהיה מצפה משה לדבר זה וכל עוד שלא יראה מכת בכורות יסעוד לבו ולא יהיה מתירא כל עוד שלא הביא עליו מכה זו. ושיעור הנבואה הוא על זה הדרך בלכתך לשוב מצרים ראה וגו' והנני מודיעך שאני אחזק את לבו ולא ישלח אפי' אחר כמה מכות ולבסוף ואמרת אליו וגו' הנני הורג וגו'.

עוד נתחכם בזה להודיעו למשה כי מכה זו תהיה באחרונה כי בה ישלח פרעה את העם כי לא אמר ה' שיחזק לב פרעה אחר מכת בכורות, ואשר לזה כשאמר פרעה למשה (לקמן י כח) אל תוסף ראות פני הכיר כי הגיע עת מצוה שאמר לו ה' בדרך בבואו ממדין למצרים ואמרת בני בכורי.

א"כ כשאמר לו פרעה: י, {כח} **אל תסוף ראות פני כי ביום ראיתך פני תמות** – ידע משה שזהו זה, כעת מגיעה מכת בכורות!

לכאורה, פרעה היה צריך לומר לו: "כי ביום ראיתך פני אהרוג אותך" – כי אם הוא אומר לו "תמות", משמע שעצם ראיית פרעה תצא נשמתו של משה – והדבר לא הגיוני, וכי מי הוא פרעה שתצא נשמתו של משה בגללו?

אומר האב עזרא – תמות. אתה תהיה חייב מיתה שתמרוד במלכות.

בא התרגום יונתן בן עוזיאל וכותב דבר פלא – ומי יהרג אותו?! אמר לו פרעה: "ואמסור יתך ביד בני נשא אילין דקוון תבעין נפשו למיסב יתה" – אותם אנשים שבאו להלשין עליך אצלי – היינו דתן ואבירם!

דבר נוסף שיש לנו לדעת, השם של חג הפסח נקרא גם הוא ע"ש מכת בכורות – ולמה? כי אומרת התורה: {יב, כז} **ואמרתם זבח פסח הוא לה' אשר פסח על בתי בני ישראל במצרים בנגפו את מצרים ואת בתינו הציל וגו'.**

פירוש הדבר, אמנם גם במכת דם וגם במכת צפרדע הקב"ה שיחרר את בתי בני ישראל. אבל לזכר אותה

פרשת השבוע שנקרא בע"ה בשבת זו, פרשת בא. הפרשה המסיימת את עשרת המכות, כאשר בפרשה שלנו ישנן את ג' המכות האחרונות – מכת ארבה, חושך ובכורות.

הגאון מוילנא הסביר את המחלוקת שיסנה בין ת"ק לר' יהודה – האם גורסים 'בכורות' או שמא גורסים 'מכת בכורות'; אם גורסים 'בכורות' הכוונה שהבכורות עצמם מתו. ואם גורסים 'מכת בכורות', פירוש הדבר שהבכורות הרגו את המצריים;

אומר המדרש {ילקוט שמעוני, בא, רמז קפ"ו} – **כשלקחו פסחיהם באותה שעה נתקבצו בכורות אומות העולם אצל ישראל ושאלו למה היו עושים כך, אמרו להם זבח פסח הוא לה' שיהרג בכורי מצרים¹⁵. הלכו אצל אבותיהם ואל פרעה לבקש ממנו שישלח ישראל ולא רצו ועשו הבכורות מלחמה והרגו מהם הרבה** (שישים ריבוא), **הדא הוא דכתיב {תהלים קל"ו} למכה מצרים בבכוריהם.**

יוצא א"כ, שכתוצאה ממכת הבכורות, יצאו ישראל ממצרים. ולכן הייתי רוצה להרחיב בה וללמוד ממנה יסוד גדול בעבודה השם.

מכת בכורות היא אמנם המכה האחרונה. אבל היא היתה ההתראה הראשונה; {שמות ד, כא} **ויאמר ה' אל משה בלכתך לשוב מצרים ראה כל המפתים אשר שמתי בך ועשיתם לפני פרעה ואני אחזק את לבו ולא ישלח את העם: {כב} ואמרת אל פרעה כה אמר ה' בני בכורי ישראל: {כג} ואמר אליך שלח את בני ויעבדני ותמאן לשלח הנה אנכי הרג את בנך בכרך.**

משמע מכאן, שההתראה הראשונה היתה לא בדם ולא בצפרדע, אלא בהריגת הבן הבכור.

נשאלת השאלה – ולמה ההתראה על מכת בכורות היתה דוקא עכשיו, היא הרי הולכת להיות רק בעוד שנה?!

אומר רש"י – **שלח את בני וגו' הנה אנכי הרג וגו'.** היא מכה אחרונה ובה התירו תחלה מפני שהיא קשה וזה הוא שאמר (איוב לו כב) הן אל ישגיב בכחו, לפיכך מי כמוהו מורה (איוב לו כב). בשר ודם המבקש להנקם מחברו מעלים את דבריו שלא יבקש הצלה, אבל הקדוש ברוך הוא ישגיב בכחו ואין יכולת להמלט מידו, כי אם בשובו אליו, לפיכך הוא מורה ומתרה בו לשוב.

אומרים חז"ל {שמות רבה, פרשה טו, אות כז} – **יתעלה שמו של הקדוש ברוך הוא שהוא (ישעיה מו, י): מגיד מראשית אחרית, באברהם הוא אומר (בראשית טו, יד): וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי, מהו דן, מכת בכורות שנקרא נגע, שנאמר (שמות יא, א): עוד נגע אחד. מהו דן אנכי, אמר הקדוש ברוך הוא פורע אני מהם במכת בכורות,**

¹⁵ **ברוך שאמר:** מבאר המהר"ל, שהמצריים עבדו לטלה; מה פתאום הטלה היה הע"ז של המצריים? כי המצריים עבדו למושג שנקרא 'בכור' – הבכורה היתה הע"ז שלהם, לכן הם עבדו למזל טלה היות והוא הראשון בגלגל המזלות, והמייצג של הטלה – כאן בעולם הזה, זה הכבש. לכן הם עבדו את הטלה היות והוא מייצג את הבכור שבגלגל המזלות.

¹⁶ **ברוך שאמר:** וקשה, לכאורה, איזה סוד בדיוק היה כאן?!

¹⁷ **ברוך שאמר:** היות ולמרות המכות הוא יסרב עדיין לשחרר את בני ישראל, היה חשש שמא משה לא ירצה ללכת יותר בשליחות ה' אליו.

פסיחה' שפסח הקב"ה על בתי ישראל, נקרא חג הפסח בשמו.

כדי להיכנס לעומק הדברים, נצטרך לעמוד על שורה נוספת ברש"י;

אומר רש"י [ד. כב] – **בני בכרי**. לשון גדלה, כמו (תהלים פט כח) אף אני בכור אתנהו, זהו פשוטו. ומדרשו כאן חתם הקדוש ברוך הוא על מכירת הבכורה שלקח יעקב מעשו.

לכאורה, מכירת הבכורה לא היתה עכשיו אלא כאשר יעקב ועשו היו בני 15; ביום שבו נפטר אברהם אבינו, הגיע עשו מהשדה וראה את יעקב מבשל עדשים – "מה פתאום אתה מבשל עדשים?!", אמר לו יעקב: "סבא אברהם מת היום" – ואז מבקש ממנו עשו: {בראשית כה, ל} **הֲלֵעִיטִי נָא מִן הָאֲדָם הָאֲדָם הַזֶּה כִּי עָנִי אָנֹכִי**. יעקב אבינו מנצל את הרגע, ומבקש ממנו למכור לו את הבכורה – {שם לג} **וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב הַשֹּׁבָעָה לִּי כִּי־אֵם וַיִּשָּׁבַע לוֹ וַיִּמְכֹּר אֶת בְּכֹרְתוֹ לְיַעֲקֹב** {לד} **וַיַּעֲקֹב נָתַן לְעֵשָׂו לֶחֶם וְחֵיד עֲדָשִׁים וַיֹּאכַל וַיִּשְׁתַּי וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ וַיִּבֶז עֵשָׂו אֶת הַבְּכֹרָה**.

הגושפנקה הראשונה שניתנה למכירת הבכורה, היתה כעבור 48 שנים – ולמה כעבור 48 שנים? כיון שיצחק אבינו היה בן 75 בזמן שאברהם אבינו נפטר, שהרי נולד כשאברהם היה בן מאה שנה¹⁸. ובגיל 123 ביקש יצחק מעשו לעשות לו מטעמים על מנת שהוא יברך אותו. לכן אם נעשה חשבון 123-75 נקבל 48 שנים שחלפו ממכירת הבכורה.

חלפו להן 48 שנים, ורבקה שומעת את דברי יצחק לעשו וקוראת מהר ליעקב ומבקשת ממנו – {כז, ט} **לָךְ נָא אֶל הַצֹּאן וְקַח לִי מִשָּׂם שְׁנֵי גִדִּי עֲדִים טָבִים וְאֶעֱשֶׂה אֹתָם מִטְעָמִים לְאֹבִיךָ כַּאֲשֶׁר אָהֵב**; {י} **וְהִבֵּאתָ לְאֹבִיךָ וְאָכַל בְּעֶבֶר אֲשֶׁר יִבְרָכְךָ לִפְנֵי מוֹתוֹ**; יעקב מקבל את הברכות ומיד מגיע עשו – {שם ל} **וַיְהִי כַּאֲשֶׁר כָּלָה יִצְחָק לִבְרֹךְ אֶת יַעֲקֹב וַיְהִי אָךְ יָצָא יַעֲקֹב מֵאֵת פְּנֵי יִצְחָק אָבִיו וְעֵשָׂו אָחִיו בָּא מִצִּידוֹ** {לא} **וַיַּעַשׂ גַּם הוּא מִטְעָמִים וַיָּבֵא לְאֹבִיו וַיֹּאמֶר לְאֹבִיו יָקָם אָבִי וַיֹּאכַל מִצִּיד בְּנִי בְּעֶבֶר תִּבְרַכְנִי נִפְשֶׁךָ ...** {לג} **וַיִּסְרַד יִצְחָק סָרְדָה גְדֹלָה עַד מָאֹד וַיֹּאמֶר מִי אֶפּוֹא הוּא הַצִּיד צִיד וַיָּבֵא לִי וְאָכַל מִכָּל בְּטָרָם תִּבּוֹא וְאֶבְרַכְהָ גַם בְּרוּךְ יְהוָה** {לד} **כְּשִׁמְעַ עֵשָׂו אֶת דְּבָרֵי אָבִיו וַיִּצְעַק צָעָקָה גְדֹלָה וּמָרָה עַד מָאֹד וַיֹּאמֶר לְאֹבִיו בְּרַכְנִי גַם אֲנִי אָבִי** {לה} **וַיֹּאמֶר בָּא אָחִיךָ בְּמַרְמָה וַיִּקַּח בְּרַכְתְּךָ** {לו} **וַיֹּאמֶר הֲכִי קָרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב וַיַּעֲקֹבנִי זֶה פְעָמִים אֶת בְּכֹרְתִי לָקַח וְהִנֵּה עָתָה לָקַח בְּרַכְתִּי וַיֹּאמֶר הֲלֹא אֶצְלַת לִי בְרַכָּה**.

אומר רש"י – **הכי קרא שמו**. לשון תימה הוא, כמו (לקמן כט טו) **הכי אחי אתה**, שמא לכך נקרא שמו יעקב על שם סופו שהוא עתיד לעקבני. תנחומא (תנחומא ישן כג) למה חרד יצחק, אמר שמא עון יש בי שברכתי הקטן לפני הגדול, ושנית סדר היחס. התחיל עשו מצעק ויעקבני זה פעמים, אמר לו אביו מה עשה לך, אמר לו את בכורתי לקח, אמר בכך הייתי מצר וחרד שמא עברתי על שורת הדין, עכשיו לבכור ברכת, גם ברוך יהיה¹⁹.

¹⁸ **ברוך שאמר**: ואברהם אבינו חי, כידוע, 175 שנה.

¹⁹ **ברוך שאמר**: שאמר זאת גם על הברכות וגם על הבכורה – ש'ברוך' אותיות 'בכור'.

א"כ כעבור 48 שנה מהמכירה, חתם יצחק אבינו שהמכירה שרירה וקיימת! – כל זה היה כאשר יעקב אבינו היה בן 63.

חולפות להן השנים, ויעקב אבינו שוהה בישיבת שם ועבר במשך 14 שנים, ובגיל 77 הוא מגיע לחרן ובגיל 97 הוא חוזר בחזרה לארץ ישראל. בדרך הוא מספיק להיאבק עם שרו של עשו, כאשר שרו של עשו מבקש ממנו {לב, כז} **שְׁלַחֲנִי כִּי עֲלֵה הַשָּׂחָר** – ויעקב מצדו אומר לו: **"לֹא אֶשְׁלַחְךָ כִּי אִם בְּרַכְתְּנִי"** – ובמה מברך אותו המלאך?! – {שם כט} **וַיֹּאמֶר לֹא יַעֲקֹב עוֹד שָׁמָּה כִּי אִם יִשְׂרָאֵל כִּי שְׂרִיתָ עִם אֱלֹהִים וְעִם אָנָשִׁים וְתוֹכַל**;

אומר רש"י – **לא יעקב**. לא יאמר עוד שהברכות באו לך בעקבה וברמיה כי אם בשררה ובגלוי פנים, וסופך שהקדוש ברוך הוא נגלה עליך בבית אל ומחליף את שמך, ושם הוא מברכך, ואני שם אהיה ואודה לך עליהן, וזהו שכתוב (הושע יב ה) **וְיִשְׂרָאֵל אֵל מֵלָאךְ וְיִכַּל בְּכָה וְיִתְחַנֵּן לוֹ**, בכה המלאך ויתחנן לו, ומה נתחנן לו (שם) בית אל ימצאנו ושם ידבר עמנו, המתן לי עד שידבר עמנו שם, ולא רצה יעקב, ועל כרחו הודה לו עליהן, וזהו (פסוק ל) **וַיִּבְרַךְ אוֹתוֹ שֵׁם, שְׁהִיָּה מִתְחַנֵּן לְהַמְתִּין לוֹ וְלֹא רָצָה**.

לכאורה, איך בדיוק אפשר לקנות בכורה?

התשובה פשוטה מאד. אמנם א"א לקנות בכורה ממשפחה אחרת. אבל אפשר לקנות בכורה אם מדובר בתאומים; כשנולדים תאומים, ישנם שני בכורות; האח' בכור ליציאה והא' בכור ליצירה – רש"י מביא את הדברים;

{בראשית כה, כד} **וַיִּמְלֹאוּ יָמֶיהָ לִלְדֹת וְהִנֵּה תוֹמִם בְּבִטְנָהּ**; {כה} **וַיֵּצֵא הָרֹאשׁוֹן אֲדָמוֹנִי כָּלֹ כְּאֶדְרֵת שָׁעַר וַיִּקְרָאוּ שְׁמוֹ עֵשָׂו**; {כו} **וְאַחֲרָי כֵּן יָצָא אָחִיו וַיְדוּ אֶחְזֵת בְּעֵקֶב עֵשָׂו וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב וַיִּצְחָק בֶּן שָׁשִׁים שָׁנָה בְּלִדְתָּ אֹתָם**.

כותב רש"י – **ואחרי כן יצא אחיו וגו'**. שמעתי מדרש אגדה הדורשו לפי פשוטו, בדיון היה אוֹחֵז בו לעכבו, יעקב נצר מטפה ראשונה ועשו מן השניה, צא ולמד משפופרת שפיה קצרה, תן לה שתי אבנים זו תחת זו, הנכנסת ראשונה תצא אחרונה, והנכנסת אחרונה תצא ראשונה, נמצא עשו הנצר באחרונה יצא ראשון, ויעקב שנצר ראשונה יצא אחרון, ויעקב בא לעכבו שיהא ראשון ללידה כראשון ליצירה, ויפטור את רחמה, ויטול את הבכורה מן הדין.

פירוש הדבר, טען יעקב: "אם אני יוצא שני, סימן שנוצרת ראשון!" – וכאן עלתה לה השאלה, האם הבכור הוא בכור ליציאה או שמא בכור ליצירה?

בא השפתי חכמים במקום והוא דבר נפלא – "כיון דכתיב ויצא הראשון היה לו לומר נמי ויצא השני, ומתרץ שמעתי מדרש אגדה וכו', פירוש משום הכי לא כתיב שני, דמן הדין היה לו לצאת ראשון כמו שהיה ביצירה ראשון וכו'".

2448 שנים נמחקו מהמפה – אין "הודו לה' שברא את אדם הראשון כי לעולם חסדו", אין "הודו לה' שהציל את נח מהמבול כי לעולם חסדו", אין "שהציל את אברהם אבינו מאור כשדים כי לעולם חסדו", ואין "שהציל את יצחק מהעקידה כי לעולם חסדו", אין "הציל את יעקב אבינו כי לעולם חסדו", אין "נתן לנו את י"ב השבטים כי לעולם חסדו" – 2448 שנים מתחילת הבריאה, לא נמצאים כאן. ומה כן נמצא?

מ – "לעשה אורים גדלים כי לעולם חסדו: את השמש לממשלת ביום כי לעולם חסדו: את הירח וכוכבים לממשלות בלילה כי לעולם חסדו – ומכאן מדלגים 2448 שנים עד למכת בכורות, שנאמר {י} למכה מצרים בבכוריהם כי לעולם חסדו".

האמת היא, שמזמור קודם לכן גם הוא כל כולו שבח לה'; אומר דוד המלך: {שם קל"ה, א} הללויה הללו את שם ה' הללו עבדי ה': {ב} שעמדים בבית ה' בחצרות בית אלהינו: {ג} הללויה כי טוב ה' זמרו לשמו כי נעים: {ד} כי יעקב בחר לו יה ישראל לסגלתו: {ה} כי אני ידעתי כי גדול ה' ואדניו מכל אלהים: {ו} כל אשר חפץ ה' עשה בשמים ובארץ בימים וכל תהומות: {ז} מעלה נשאים מקצה הארץ ברקים למטר עשה מוצא רוח מאצרותיו: {ח} שהכה בכורי מצרים מאדם עד בהמה ...

בהתחלה מודים לקב"ה על בריאת העולם, אח"כ מודים לו על מכת בכורות, ולאחר מכן מודים לו גם על מכות מצרים – {שם ט} שלח אתות ומפתים בתוככי מצרים בפרעה ובכל עבדיו וכו'.

נשאלת השאלה – למה דילג דוד המלך כ"כ הרבה שנים, לכאורה, עד למכת בכורות ולא ציין את שאר המכות ואת האבות הקדושים; למה לא משבח דוד המלך את הקב"ה על הצלת נח ועל הצלת אברהם אבינו מכבשן האש?

שאלה נוספת שצריכה ביאור;

בעוד כשלשה חודש נסב כולנו על שולחן ליל הסדר²³, ושם בהגדה נאמר ט"ו בתים שבהם נודה להקב"ה על כל פרט ופרט ביציאת מצרים – "כמה מעלות טובות למקום עלינו: אלו הוציאנו ממצרים ולא עשה בהם שפטים – דינו: אלו עשה בהם שפטים, ולא עשה באלהיהם – דינו: ... – וכך הוא ממשיך, עד שהוא מגיע לדברי השבח וההלל של הקב"ה: "על אחת כמה וכמה טובה כפולה ומכפלת למקום עלינו: הוציאנו ממצרים. עשה בהם שפטים. עשה באלהיהם. הרג בכוריהם. נתן לנו את ממונם. קרע לנו את

פירוש הדבר, אם התורה היתה אומרת עליו שהוא שני, משמע שהוא כבר לא יכול להיות בכור. היות וכך, המחלוקת ביניהם היתה 'מי הראשון' – האם הראשון הוא ראשון ליציאה, או שמא ראשון ליצירה? – היות והמחלוקת הזאת היתה קיימת, בא יעקב אבינו ואמר לעשו: "גם אם תאמר שיש לך משהו בבכורה – על שיצאת ראשון, אני קונה ממך את זה!"

כשהגיע יעקב אבינו לקבל את הברכות מיצחק, אמר לו יעקב: {כז, יט} אנכי עשו בכרך;

אומר בעל הטורים – בכרך. ב' עשו בכרך. [והפעם השניה] אנכי הורג את בנך בכרך. שאמר יעקב אני הוא שנאמר עלי בני בכורי ישראל, אבל עשו בנך בכורך נאמר עליו הנני הורג את בנך בכורך.

א"כ למדנו שגם יצחק אבינו חתם על הבכורה – שאמר לו: "גם ברוך יהיה" – היינו "גם בכור יהיה", וחזן מזה, גם המלאך חתם על כך שקרא לו 'ישראל' ולא 'יעקב'.

נשאלת השאלה – למה היה צריך לחכות 275 שנה אחרי שהמלאך חתם על הבכורה, כדי שהקב"ה יחתום גם הוא – למה צריך לחכות כ"כ הרבה זמן?

לאחר הדברים האלה, בואו ניכנס לעוד כמה שאלות נוספות. ובסוף השיעור תהיה לנו תשובה לכל השאלות יחד:

ישנו מזמור בתהילים {מזמור קלו}, שאומרים אותו ביום שבת בפסוקי דזמרה, שנקרא גם 'הלל הגדול' יש בו עשרים וששה פסוקים ובכל פרק אנו מודים לקב"ה;

אומר דוד המלך: {קלו, א} הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו: {ב} הודו לאלהי האלהים כי לעולם חסדו: {ג} הודו לאדני האדנים כי לעולם חסדו: {ד} לעשה נפלאות גדולות לבדו כי לעולם חסדו: {ה} לעשה השמים בתבונה כי לעולם חסדו: {ו} לרקע הארץ על המים כי לעולם חסדו: {ז} לעשה אורים גדלים²⁰ כי לעולם חסדו: {ח} את השמש לממשלת ביום כי לעולם חסדו: {ט} את הירח וכוכבים לממשלות בלילה²¹ כי לעולם חסדו: {י} למכה מצרים בבכוריהם²² כי לעולם חסדו ...

בא הספר משכיל לשלמה, ושואל שאלה נפלאה;

דוד המלך משבח את הקב"ה מתחילת הבריאה, שנאמר "הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו". אבל מהיום הרביעי לבריאה, מדלגים 2448 שנים!

²⁰ היום הרביעי לבריאה.

²¹ הבית התשיעי כנגד המכה התשיעית – מכת חשך.

²² הבית העשירי כנגד המכה העשירית – מכת בכורות.

²³ **ברוך שאמר**: לא לומר את זה בבית, שהנשים לא יתחילו להיכנס ללחץ ©

א"כ לא מזכירים לא מכת דם ולא דבר ולא צפרדע, אלא רק מכת בכורות פעמיים ביום, והשאלה שנשאלת היא – למה?

שאלה נוספת שצריכה ביאור;

ידוע שבמכת בכורות לא היו שותפים – לא משה ולא אהרן ולא מלאכי השרת, אלא רק הקב"ה בכבודו ובעצמו – וכך אנחנו אומרים בליל הסדר: "ויציאנו ה' ממצרים – לא על ידי מלאך ולא על ידי שרף ולא על ידי שליח, אלא הקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו. שנאמר, ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה והפיתי כל-בכור בארץ מצרים מאדם ועד בהמה, ובכל-אלהי מצרים אעשה שפטים, אני ה'. ועברתי בארץ מצרים - אני ולא מלאך. והפיתי כל-בכור - אני ולא שרף. ובכל-אלהי מצרים אעשה שפטים - אני ולא שליח. אני ה' - אני הוא ולא אחר."

נשאלת השאלה – לכאורה לא מובן. למה לא רצה הקב"ה לשלוח את המלאכים כדי לגמור את בכורות מצרים?! ויותר מזה, הוא לא יכל לשלוח להם איזה וירוס קורונה לתוך האף ולגמור להם את החמצן בכמה דק'?! – למה דוקא הקב"ה בעצמו ובכבודו היה צריך להתעסק בזה?!

גדולה חבתן של ישראל שנגלה הקדוש ברוך הוא במקום עבודת כוכבים ובמקום טנפת ובמקום טמא בשביל לגאלן, משל לכהן שנפלה תרומתו לבית הקברות, אומר מה אעשה, לטמא את עצמי אי אפשר, ולהניח תרומתי אי אפשר, מוטב לי לטמא את עצמי פעם אחת וחוזר ומטהר, ולא אאבד את תרומתי. כך אבותינו היו תרומתו של הקדוש ברוך הוא, שנאמר (ירמיה ב, ג): קדש ישראל לה' ראשית תבואתו, היו בין הקברות, שנאמר (שמות יב, ל): כי אין בית אשר אין שם מת, ואומר (במדבר לג, ד): ומצרים מקברים, אמר הקדוש ברוך הוא היאך אני גואלן, להניח אי אפשר, מוטב לירד ולהצילן, שנאמר (שמות ג, ח): וארד להצילו מיד מצרים, וכשהוציא קרא לאהרן וטהר אותו, שנאמר (ויקרא טז, ג): וכפר את מקדש הקדש, (ויקרא טז, טז): וכפר על הקדש.

שואל הידי משה – משל לכהן וכו'. וא"ת וכי לא היה יכול להכות ע"י מלאך?

שואל החיד"א (ראש דוד, שמות) – והקשה הרב מהר"ש יפה כי אין המשל דומה לנמשל דהכהן לא יוכל להציל תרומתו מבלתי יכולת אם לא יטמא אבל הקב"ה יוציאם במסות ובאותות ובמופתים ולא יכנס למצרים?

את השאלות האלה כבר שואל הזוהר הקדוש, והוא עונה שתי תירוצים – נתחיל מתירוצו השני;

אומר הזוהר הקדוש {מדרש הנעלם, פרשת וירא ק"ז} – וכי לא היה להקב"ה מלאך או שליח לשגר לעשות נקמה במצרים

הים. העבירנו בתוכו בחרבה. שקע צרינו בתוכו. ספק צרפנו במדבר ארבעים שנה. האכילנו את המן. נתן לנו את השבת. קרבנו לפני ה' סיני. נתן לנו את התורה. הכניסנו לארץ ישראל. ובנה לנו את בית הבחירה לכפר על כל עונותינו";

למה כל זה מבוסס על חמש עשרה? דבר ראשון צריך לדעת, שליל הסדר בנוי על חמש עשרה; א' הדברים אלו הסימנים שישנם בליל הסדר: קדש ורחץ כרפס יחץ מגיד ורצה מוציא מצה מרור פורק שלחן עורק צפון בורק הלל נרצה;

מה מונח במספר חמש עשרה ולמה מודים דוקא חמש עשרה פעמים, על כך ישנם כמה וכמה הסברים;

כותב ה"גר"א {באור להגדה של פסח} – נפרטו כאן ט"ו מעלות, כנגד שם י"ה. והן כנגד המעלות שמן הארץ עד לשמי השמים. שהארץ ושבעת הרקיעים, הרי שמונה. ושבעה רווחים ביניהם, הרי י"ה. וזהו: "סולו לרוכב בערבות, ביה שמו" {תהלים סח, ה}. ונגדם אמר דוד המלך ט"ו שיר המעלות {תהלים קכ – קלד} וכנגדן ט"ו מעלות בעזרה {מדות פ"ב מ"ה}. ולכן היו אומרים בצאתם מהעזרה: "אנו לי"ה, ולי"ה עינינו" {סכה פ"ה מ"ד}. והן כנגד ט"ו דורות מאברהם עד שלמה²⁴ {שמות רבה טו, כו} שאז נהיתה הלבנה במילואה {כביום ה"ט} לחודש {בבנין בית הבחירה} {שבו מסתימות כאן ט"ו המכלות}.

בדרך אגב, אומרים המפרשים, היות ויצאנו ממצרים בט"ו מעלות, לכן תיקנו לנו לומר אחרי פרשת קריאת שמע ט"ו שבחים – "נציב, ונכון, ונקים, ונשר, ונאמן, ואהוב, ונחביב, ונחמד, ונעים, ונורא, ואדיר, ומתוקן, ומקבל, וטוב, ויפה".

בא הספר יד מצרים – לגאון ר' יצחק איזיק חבר, ושואל שאלה נפלאה;

אנחנו אומרים: "אלו הוציאנו ממצרים ולא עשה בהם שפטים – דינו: אלו עשה בהם שפטים, ולא עשה באלהיהם – דינו: אלו עשה באלהיהם, ולא הרג בכוריהם – דינו";

שואל ר' יצחק איזיק חבר, אם אמרנו "אלו עשה בהם שפטים" זה כולל את כל עשרת המכות, אז למה צריך לחזור ולהזכיר את מכת בכורות בנפרד?

כותב המשנה ברורה {ס"ו, ס"ק נ"ג} – כתב הטור בשם הירושלמי, צריך להזכיר באמת ויציב יציאת מצרים, ומלכות, וקריעת ים סוף ומכת בכורות ...

וכך אנו אומרים בתפילת שחרית – "אמת ממצרים גאלתנו ה' אלהינו, מבית עבדים פדיתנו, כל בכוריהם הרגת, ובכורך ישראל גאלת, וים סוף להם בקעת ...". ובתפילת ערבית אומרים עוד יותר – "המכה בעברתו כל בכורי מצרים, ויציא את עמו ישראל מתוכם לחרות עולם...".

²⁴ ברוך שאמר: ואלו הם: אברהם, יצחק, יעקב, יהודה, פרץ, חזרון, רם, עמינדב, נחשון, שלמון, בועז, עובד, דוד ושלמה.

אומרת התורה: {יא, י} **וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עָשׂוּ אֶת כָּל הַמִּצְוֹת**
הָאֵלֹהִים לִפְנֵי פְרַעְה וְגו'.

נשאלת השאלה – ולמה היתה צריכה התורה לומר לנו את זה כאן, הרי קראנו כבר שאהרן ומשה עשו את הכל?

אומר רש"י – **ומשה ואהרן עשו וגו'.** . כבר כתב לנו זאת בכל המופתים, ולא שנאה כאן אלא בשביל לסמכה לפרשה של אחריה.²⁷

אומר הרמב"ן – וטעם **ומשה ואהרן עשו את כל המופתים האלה.** הם המופתים הנזכרים למעלה, ואמר זה בעבור שהשלים כל המעשים שעשו, וגזרת מכת בכורות שכבר הודיעו אותה לפרעה, כי במיתת הבכורות אין למשה ואהרן בה מעשה.

בכל ליל שבת אנחנו אומרים בקידוש: "**וְיִכְלוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל צְבָאָם: וְיִכְלוּ אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִלַּאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל מִלַּאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה: וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדֵּשׁ אֹתוֹ כִּי בּוֹ שָׁבֹת מִכָּל מִלַּאכְתּוֹ אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת ... בְּרוּךְ אַתָּה ה', אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְרָצָה בָּנוּ, וְשָׁבֹת קִדְּשׁוֹ בְּאַהֲבָה וּבְרָצוֹן הַנְּחִילָנוּ, זְכוּרֹן לַמַּעֲשֵׂה בְּרַאשִׁית, תַּחֲלֶה לְמַקְרְאֵי קֹדֶשׁ, זָכָר לִיצִיאַת מִצְרַיִם ..."**

נשאלת השאלה – שבת זה זיכרון למעשה בראשית או שזה זכר ליציאת מצרים? מה בדיוק הקשר שיש בין השניים?

התשובה פשוטה מאד. בדברות הראשונות שבפרשת יתרו, אומרת התורה: {כ, יא} **כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה ה' אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ אֶת הַיָּם וְאֶת כָּל אֲשֶׁר בָּם וַיִּנַּח בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עַל כֵּן בָּרַךְ ה' אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדְּשֵׁהוּ –** משמע מכאן, שאנחנו שומרים את השבת היות והקב"ה שבת ביום השביעי ממלאכה; בפרשת ואתחנן – בלוחות השניות, נאמר משהו אחר – {דברים ה, יב} **שְׁמוֹר אֶת יוֹם הַשְּׁבֹת לְקַדְּשׁוֹ כַּאֲשֶׁר צִוָּךְ ה' אֱלֹהֶיךָ: {יג} שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל מִלְּאכְתְּךָ ... {טו} וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וַיֹּצֵאֲךָ ה' אֱלֹהֶיךָ מִשָּׁם בְּיָד חֲזָקָה וּבְזֶרַע נְטִיָּה עַל כֵּן צִוָּךְ ה' אֱלֹהֶיךָ לַעֲשׂוֹת אֶת יוֹם הַשְּׁבֹת –** משמע מכאן, ששמירת השבת היא זכר ליציאת מצרים!

א"כ מהי נק' החיבור שיש בין יציאת מצרים למעשה בראשית?

כדי להבין את הדברים, נציב עוד כמה שאלות ובזה נסיים:

כמו שעשה באשור וכו' וע"י שליח נעשה, כל שכן מצרים שהם מזוהמים יותר מכל אומה, ואמר "אני ולא מלאך", אלא אמר ר' יהודה מכאן למדנו כח גבורתו של הקב"ה ומעלתו שהוא גבוה על הכל, אמר הקב"ה: אומה זו של מצרים מזוהמת ומטונפת ואין ראוי לשגר מלאך או שרף דבר קדוש בין רשעים ארורים מטונפים, אלא אני עושה מה שאין יכול לעשות מלאך וכו' שאני אומר ממקום קדושתו 'הא כך ומיד נעשה וכו', ולפיכך לא נעשית נקמה זו ע"י מלאך ושליח בשביל קלון המצריים ולהראות גדולתו של מקום שלא רצה שיכנסו ביניהם דבר קדוש, ועל דרך זה נאמר אני ולא מלאך, אני יכול לעשותו ולא מלאך.

תירוץ נוסף שאומר הזוהר, תדע לך שהקב"ה לא הכה רק בכורות לאם – אלא מה? היות והיו נשים במצרים שלקחו כמה גברים, אז היה מצב שבו הילד היה בכור מצד האבא – ואז במצב כזה, הוא נחשב ג"כ לבכור!²⁵ לכן היות והיו נשים במצרים שהתחתנו גם עם עשרה גברים – במצב כזה אף א' לא היה יודע אם זה בכור או לא; אמר הקב"ה: "להבחין בין טיפה של בכור לטיפה שאיננה של בכור, רק אני יודע. ולכן אני אכנס לבדי למצרים!"

לכאורה לא מובן. אם רק הקב"ה יכול להבחין בין טיפה של בכור לטיפה שאיננה של בכור, למה הוא לא לימד את מלאכי השרת כיצד מבחינים בין טיפה לטיפה וככה הוא היה מוריד מעצמו את ה'תיק' הזה – למה הוא בעצמו היה צריך לרדת למצרים ולהרוג את הבכורות?

בא החתם סופר ומוסיף על השאלה – ומה היה אכפת לקב"ה אם ימותו רק בכורות מאמא?! למה הוא היה צריך להרוג כל דבר שנקרא 'בכור'?

מובא בשם הגר"א, ששמו של משה רבינו לא מוזכר בהגדה של פסח²⁶, היות ומכת בכורות לא נעשתה על ידו, והמכה היתה ה'פיניש' של יציאת מצרים, לכן הוא לא הוזכר בהגדה!

באה התורה בפרשת השבוע, ומסכמת את הפעילות של משה ואהרן לאחר מכת חושך;

²⁵ **ברוך שאמר:** למשל אשה שהתגרשה ויש לה ילד א', ואח"כ התחתנה פעם שניה עם פלוני שהיה רווק – בשבילו הילד שיוולד להם, הוא בכור.

²⁶ **ברוך שאמר:** למרות שהוא מוזכר רק בדרך אגב: "רַבִּי יוֹסִי הַגָּלִילִי אוֹמֵר: מִנֵּין אַתָּה אוֹמֵר שְׁלָקוּ הַמִּצְרַיִם בְּמִצְרַיִם עֶשֶׂר מִכּוֹת וְעַל הַיָּם לָקוּ סַמָּשִׁים מִכּוֹת. בְּמִצְרַיִם מֶה הוּא אוֹמֵר: וַיֹּאמְרוּ הַסַּרְטָמִים אֶל פְּרַעְה אֲצִבֵּעַ אֱלֹהִים הָיָא. וְעַל הַיָּם מֶה הוּא אוֹמֵר. וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּד הַגְּדֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה בְּמִצְרַיִם, וַיֵּרָאוּ הָעָם אֶת יְהוָה, וַיֹּאמְרוּ בְּיְהוָה וּבְמֹשֶׁה עֲבָדוּ."

²⁷ **ברוך שאמר:** היינו פרשת קידוש החודש; ישאל השואל, מה פתאום אתה מכניס את אהרן הכהן למצות קידוש החודש?! פשוט מאד. היות והוא עשה את המכות עם משה רבינו, הוא קיבל 'בונוס' שפרשת קידוש החודש נאמרה איתו ביחד.

פעם שאל כומר יהודי אחד – "תגיד לי, למה הלוויות שלכם תמיד בבכי וצעקות?! בוא ותראה את הלוויות שלנו איזה יופי הם – שמים פרחים, מביאים תזמורת, שרים לנפטר את השירים שהוא אהב, כל החברא קדישא מדוגמים עם עניבות, מובילים את הארון עם לימוזינה וכו' – מה תאומר על זה???"

חשב היהודי כמה דק' ואמר לו: "אתה יודע מה, אתה צודק במאה אחוז! באמת הלוויות שלכם יפות יותר, ולכן אני חושב שכל הלוויות צריכות להיות אצלכם!" ©

א"כ אין ספק שמכת בכורות הביאה צעקות גדולות במצרים – ולמה? {יב, ל} **כי אין בית אשר אין שם מת;**

אומרים חז"ל במדרש ילקוט שמעוני תהלים, מזמור קלו, רמז תתפ"ג – אמר ר' אבין בשם ר' יודה בן פזי: בתיה בת פרעה בכורה היתה ובתפלתו של משה ניצולה דכתיב טעמה כי טוב סחרה לא יכבה בלילה נרה, בליל כתיב כמה דאת אמר ליל שמורים הוא לה' וגו', הוא הלילה הזה לה'.

עוד אומרים חז"ל ילקוט שמעוני בא. רמז רח – ותהי צעקה גדולה במצרים. כענין שנאמר והיתה צעקה גדולה. כי אין בית אשר אין שם מת. רבי נתן אומר: וכי לא היה שם בית שלא היה שם בכור? אלא מכיון שהיה [הבכור] לאחד מהן מת, היה עושה איקונין [דמות] שלו ומעמידה בתוך ביתו ואותו היום נשחקת ונדקת ונזרת והיה אותו היום קשה בעיניהן כאילו אותו היום קברוהו. ולא עוד אלא שהיו המצריים קוברים בתוך בתיהן והיו הכלבים נכנסין דרך הכוכין [המערות] ומחטטין ומוציאין את הבכורות מתוך כוכיהן ומתעתעים בהן וקשה היה בעיניהן כאילו אותו היום קברוהו.

כותב ילקוט המכירי [תהלים, מזמור ק"ה] – ויך כל בכור בארצם ראשית לכל אונם. א"ר אבא בר כהנא: בכור לאיש בכור לאשה בכור לבהמה, וכל בית שלא היה בה בכור הרג לאפטרופוס היה שם. אריב"ל: כשאמר משה לפרעה: דע שבכורי מצרים ימותו, התחיל מלעיג עליהם ואמר: כמה היו בכורי – מאתים או ג' מאות, ואין בכל ארץ מצרים ג' מאות?! והוא אינו יודע שרובן בכורים מפני שהיו שטופין בזמה ובעריות, וכיון שמתו הבכורים וגדול הבית מתים במקום הבכורים שנאמר "ויך כל בכור בארצם ראשית לכל אונם".

אומר המדרש הגדול – והיתה צעקה גדולה בכל ארץ מצרים. אמרו בשעה שאמר משה "והיתה צעקה גדולה בכל ארץ מצרים" יצתה זקינה אחת לקראתו אמר לו: "נביא שקר אתה. זקינה שאין לה לא אב ולא אם ולא אח ולא אחות ולא בן ולא בת על מי תצעק?", אמר לה: העבודה תקדום צעקתך לצעקתם". אמרו, בן אחד היה לה ומת ועשתה דיוקני דליש בדמות בנה ובכל יום ויום אחר שאוכלת ושותה היתה עומדת

הקב"ה מודיע למשה רבינו שתבוא מכת בכורות – {יא, ו} **והיתה צעקה גדולה בכל ארץ מצרים אשר כמהו לא נהיתה וכמהו לא תסף** – ובאמת כך היה;

אומרת התורה: {יב, כט} **ויהי בחצי הלילה וה' הכה כל בכור בארץ מצרים מבכר פרעה הישב על כסאו עד בכור השבי אשר בבית הבור וכל בכור בהמה: {ל} ויקם פרעה לילה הוא וכל עבדיו וכל מצרים ותהי צעקה גדולה במצרים כי אין בית אשר אין שם מת.**

לא רק פה מודיע הקב"ה למשה רבינו שיהיו צעקות; התרגום יונתן בן עוזיאל בפרשת שמות, אומר דבר נפלא;

אמר הקב"ה למשה ואהרן: {ז, ח} **כי ידבר אלכם פרעה לאמר תנו לכם מופת ואמרת אל אהרן קח את מטף והשלך לפני פרעה יהי לתנין.**

נשאלת השאלה – ולמה התרגיל הראשון היה בנחש?

אומר המדרש [בראשית רבה, פרשה כ, אות ה] – **על גחנך תלך (בראשית ג, יד), בשעה שאמר לו הקדוש ברוך הוא על גחנך תלך, ירדו מלאכי השרת וקצצו ידיו ורגליו, והיה קולו הולך מסוף העולם ועד סופו ...**

כותב התרגום יונתן בן עוזיאל – "...עתידין כל דיירי ארעא למשמע קל צווחתהון דמצרים בתברותי יתהון היכמא דשמען כל ברייתא ית קל צווחת חוץא כד איתערטיל מן שיריאי"

פירוש הדבר, אמר הקב"ה למשה: "תאמר לפרעה, שכמו ששמעו כל העולם את הצווחות של הנחש – מקצה העולם ועד סופו, כך צעקות המצריים במכת בכורות ישמעו מקצה העולם ועד סופו!"

במכת ערוב הגיעו למצרים אריות ונמרים ודובים וכו'. מה קרה כאשר הגיע אריה לגן העירוני של מצרים, וראה שלשה ילדים מסתובבים בקרוסלה? מן הסתם הוא טרף אותם! – וכי אז לא היו צעקות?! ודאי שהיו!

א"כ מה מונח באותה 'הודעה מוקדמת' שבה הודיע הקב"ה שבמכת בכורות הולכות להיות צעקות מקצה העולם ועד סופו?

בא הזוהר הקדוש ואומר דבר נפלא;

אומר הזוהר הקדוש {ח"ב דף כ"ט ע"ב} – [על הפס' (ירמיה ל"א) קול ברמה נשמע נהי בכי תמרורים רחל מבכה על בניה וגו'] **ובא ראה, לא שעה אחת היא בוכה על ישראל, אלא בכל זמן וזמן שהם בגלות, ולכן הקדוש ברוך הוא גרם למצריים קול, שכתוב (שמות יא) והיתה צעקה גדולה בכל ארץ מצרים אשר כמהו לא נהיתה וגו'.**

עוד סייעתא נראה להביא מהכתוב בשמות [ג, יא] **מִי אֲנִי כִי אֵלךְ אֶל פְּרַעֲה וְכִי אוֹצִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם**, דלכאורה צ"ע אמאי אמר "וכי אוציא", דמשמע דהוא דבר נוסף, והיה צ"ל "מי אני כי אלך אל פרעה להוציא את בני" ממצרים", אלא מבואר כדברי מרן הגרי"ז זצ"ל, דבאמת הם שני דברים, שאר המכות שהם 'דין ומשפט', וזה ע"י הט' מכות, והדבר השני הוא להוציא את בני ישראל על ידי מכת בכורות.

א"כ שאל ר' **יצחק איזיק חבר** – למה מפרידים את מכת בכורות משאר השפטים? – והתשובה היא, שט' המכות היו עונש למצרים ומכת בכורות היתה כדי להוציא אותם ממצרים!

וכך כותב המלבי"ם {התורה והמצוה, וארא} – ומכה אחרונה שהיא מכת בכורות היא חוץ מן הסדרים, כי תכליתה היה שישלח את ישראל, ואז נתרצה לשלחם, אבל תשע הראשונות לא היה תכליתם לשלח את ישראל כי ה' חזק את לבו שלא יאבה לשלחם, רק היה תכליתם להודיע לכל העולם שיש אלוה, ושהוא משגיח על העולם, ושהוא בעל היכולת מאין כמוהו ...

יוצא א"כ, שעבור ישראל היתה רק מכה אחת – מכת בכורות! ולכן אומר הירושלמי, שאדם חייב להזכיר ב'אמת וציב' וב'אמת ואמונה', מכות מצרים וקריעת ים סוף – ולמה שלא נזכיר גם את שאר המכות? פשוט מאד. כי שאר המכות היו עבור המצריים!

באים המפרשים – הן המהר"ל והן ר' **יעקב סקילי** ועוד, ועושים השוואה בין עשרת המכות, לעשרת הדברות, לעשרת המאמרות שבהם נברא העולם ולעשרת הניסיונות שנתנסה בהם אברהם אבינו;

כותב המהר"ל {גבורות ה', פרק נ"ז} – ועוד יש לך לדעת גם כן, כי כאשר הביא הקב"ה על המצרים המכות הכה אותם בכל חלקי העולם, שכמו שאמרנו שבאו עליהם מכות למטה ולמעלה ובחלל העולם, כך היו באים עליהם המכות בכל חלקי העולם גם כן, וחלקי העולם הם עשרה, והם עשרה חלקים שברא הקדוש ברוך הוא בששת ימי בראשית ולכל חלק אחד מאמר אחד בפני עצמו, והם עשרה מאמרות שבהם ברא עולמו, כי בראשית גם כן מאמר הוא כדאיתא במסכת ראש השנה {לב ע"א} ואף על גב שלא היו המכות באות עליהם כסדר מאמרות שבהם ברא הקדוש ברוך הוא את עולמו מפני שכל אחד ואחד סדר מיוחד, וזה כי לענין הכאת המכה תמיד המכה שהיא מלמעלה יותר קשה ואין להביא מכה קשה ואח"כ שאינה קשה כל כך, ולפיכך היו עולים מלמעלה למעלה וזה שגורם שני בסדר מאמרות. ומכל מקום תמצא מבואר שכל אלו המכות היו נגד העשרה מאמרות, וזה שתמצא במאמר האחרון {בראשית א'} ויאמר ה'

ומרקדת לפניו. באותה הלילה באו הכלבים ושטמוהו והיתה בוכה וצועקת ומיללת עליו, לקיים מה שנאמר "והיתה צעקה גדולה בכל ארץ מצרים.

עוד, אומר המדרש {שיר השירים פ"ב – כד} – **ותהי צעקה גדלה במצרים**. את מוצא, באותו הלילה שאמר משה לפרעה כה אמר ה' כחצות הלילה וגו', וכתוב ומת כל בכור וגו', היתה שם אשה אחת ואמרה, לא גזר משה אלא על מה שבבתים, אבל שבגגות הם נמלטין, מה עשתה? נטלה את בנה והטמינה בגג, הזמין לה הקב"ה כלב ואכלהו, עמדה היא בחצי הלילה ומצאה את בנה בפי הכלב, ומיד צעקה ומלאה את כל הארץ מצעקתה הה"ד "ותהי צעקה גדולה במצרים".

הבאנו את שאלתו של ר' **יצחק איזיק חבר**, אם אמרנו **"אלו עשה בהם שפטים"** זה כולל את כל עשרת המכות, אז למה צריך לחזור ולהזכיר את מכת בכורות בנפרד?

בא הגרי"ז מבריסק ומתרץ את שאלתו בצורה נפלא;

תשע מתוך עשר המכות, היו עונשים למצרים – הכל במדה כנגד מדה. אבל מכת בכורות היתה שונה מכולם. זו לא היתה מכה של מדה כנגד מדה, אלא זו היתה מכה שבאה במטרה להוציא את ישראל ממצרים. ולכן לו יצויר שפרעה היה משלח אותם לאחר מכת חושך, לא היתה באה עליהם מכת בכורות;

אומר הגרי"ז מבריסק {הובא בהגדה של פסח, וכן בחידושינו על התורה} – דהט' מכות היה בגדר 'דין ומשפט' על פרעה ומצרים, משא"כ 'מכת בכורות' היתה להוציא את בני ישראל ממצרים, וכמו שמפורש בפרשת שמות [ד, כ"ג] "ואמר אליך שלח את בני ויעבדני ותמאן לשלחו הנה אנכי הרג את בנך בכורך", דמבואר דמכת בכורות היתה על מנת שיוציא את בני" מצרים, וע"י שהרג את בכוריהם יצאו ממצרים.

ולפי"ז מבואר מה שאנו אומרים בהגדה של פסח "אילו הוציאנו ממצרים ולא עשה בהם שפטים – דיינו: אילו עשה בהם שפטים ולא עשה באלוהיהם – דיינו: אילו עשה באלוהיהם ולא הרג את בכוריהם – דיינו". דלכאורה קשה, שהרי ב'שפטים' נכללים כל עשרת המכות, וממילא כלולה גם 'מכת בכורות', וא"כ למה כפל ואמר אח"כ עוד פעם 'מכת בכורות'?

אכן לפמשנ"ת מבואר, דקודם אמר "אילו הוציאנו ממצרים ולא עשה בהם שפטים", דהיינו ה'דין ומשפט' שהיה מגיע להם, ואח"כ אמר "אילו עשה דין ומשפט בהם ולא באלוהיהם – דיינו", ולאחר מכן "אילו לא הרג את בכוריהם", דהיינו כדי להוציא את בני" ממצרים דיינו, דבאמת מכת בכורות ושאר המכות- הם שני דינים נפרדים.

על העצים ועל הצמחים, על העופות ועל החיות – על כל הבריאה כולה!"

רש"י על הפס' הראשון בתורה, כותב – **בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹהִים**. בשביל התורה שנקראת (משלי ח כב) ראשית דרכו, ובשביל ישראל שנקראו (ירמיה בג) ראשית תבואתו.

נשאלת השאלה – איפה הם בדיוק – העולם היה קיים 2448 שנים, ועדיין לא היו ישראל ולא ניתנה התורה? הקב"ה ברא את העולם בשביל התורה ובשביל ישראל והם עדיין אינם, והרי כל השבעים אומות כבר קיימים?!

אמר הקב"ה: "אני הולך לברוא כעת את העולם מחדש"; עם ישראל הוא ראשית ליצירה, ואילו אומות העולם הם ראשית ליצירה. זאת אומרת, אומות העולם יצאו קודם. אבל עם ישראל נוצר קודם – ז"ש **"בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ"** – בשביל ישראל ובשביל התורה שנקראו 'ראשית'!

פירוש הדבר, כשברא הקב"ה את העולם, 'המחשבה' הראשונה שלו היתה שכל הבריאה תהיה בשביל ישראל ובשביל התורה;

כותב בעל הטורים³⁰ – **ואחרי כן יצא אחיו**. כ"ן עולה ע', שע' אומות הן חוץ מיעקב.

זאת אומרת, רק אחרי שיצאו שבעים אומות, יצא יעקב אבינו!

נשאלת השאלה – א"כ איך אומר הקב"ה **"בְּנִי בְכֹרִי יִשְׂרָאֵל"**, והרי שבעים אומות היו כאן קודם?!

התשובה פשוטה מאד. לא הולכים אחר הראשון ליצירה, אלא אחר הראשון ליצירה – מה שהיה קודם במחשבה!

א"כ בא הקב"ה במכת בכורות, ונותן מכה למצריים שנקראו {תהילים קה, לו} **רֵאשִׁית לְכָל אוֹנֶם**; אמר להם: "עד עכשיו הייתם ראשית ליצירה, כעת אני הולך להוציא החוצה לפועל את אלה שהיו ראשית ליצירה – עם ישראל!".

אם אלה הדברים, נוכל לראות דבר יפה מאד:

שאלנו, למה לא לימד הקב"ה את מלאכי השרת כיצד להבחין בין טיפה לטיפה – למה דוקא הוא היה צריך לטפל במצריים במכת בכורות?

הנה נתתי לכם את כל עשב זרע וגו' לאכלה, וזהו המאמר העשירי שנתן השם יתברך לבעלי חיים פרנסתם ומזונם על ידי שהמזונות באכילתם שבים לדם, וכאשר הם דם מהם יתפרנס הבעל חי שישבו הדם חלק בשר ומן הדם יתפרנס הבעל חי והוא חיותו, ושנה הקדוש ברוך הוא מאמר הזה שיהא כל היאור דם, וכמו שהיה בטל להם המאמר אם היה חסר בריאת דם מה שראוי להיות פרנסתם, כן נחשב הפסד וקלקול כאשר היה תוספת דם שכל תוספת וכל גרעון שווה הוא²⁸.

המכה השניה צפרדע הוא כנגד מאמר ישרצו המים שרץ נפש חיה {בראשית א, כ} ובזה בטל להם מאמר שרץ נפש חיה שהיה כאן תוספת, כי התוספת והמגרעת שניהם כאחד שוים שנחשב הכאה כאשר יש יציאה מן סדר המאמר וכאן היה שנוי מסדר הטבעי²⁹...

ברד נגד 'יהי רקיע בתוך המים ויהי מבדיל בין מים למים', ובמאמר הזה נתחדש פעל נוסף ברקיע ובא ממנו הברד שלא כדרך טבע ומנהגו של עולם שזהו שנוי במאמר "יהי רקיע בתוך המים", כי מן הרקיע בא הברד.

החשך הוא מכה אל מאמר **יהי אור**...

מכת בכורות ראשית אונם הוא נגד מאמר **בְּרֵאשִׁית** שהבכור ראשית לבאים אחריו, והוא נגד מאמר **בְּרֵאשִׁית** שהוא ראשית הבריאה גם כן ושניהם ראשית הם. וכמו שמכת בכורות שקולה נגד כל המכות, כך מאמר בראשית שקול נגד כל המאמרות שכן יש במדרשות.

יוצא א"כ שמכת בכורות מקבילה ל' – **"בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹהִים"** – והשאלה שנשאלת היא, למה עשה הקב"ה את עשרת המכות שיהיו מקבילות לעשר המאמרות?

התשובה לכך היא פשוטה. אף א' מאתנו לא היה בבריאת העולם, וממילא אף א' מאתנו לא ראה איך ברא הקב"ה את העולם בששת ימי בראשית; אמר הקב"ה, אני אראה לכולם את בריאת העולם מחדש – איפה?! – "במכות מצרים אני אראה לכולם שאני זה שבראתי שמים וארץ! ואני שליט על הארץ ועל הרוח ועל הגשם ועל השמש והירח ועל הכוכבים,

²⁸ **ברוך שאמר:** עשר מכות מצרים, כנגד עשרה מאמרות שאיתם ברא הקב"ה את העולם. אבל הסדר הוא לא אותו הסדר. פירוש, המכה הראשונה במצרים היא מכת דם והאחרונה היא בכורות – כנגדם עשרה מאמרות רק בהיפוך, היינו המאמר הראשון **"בְּרֵאשִׁית בְּרָא"** כנגד מכת בכורות. המאמר השני **"וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי אֹר"** כנגד המכה התשיעית, מכת חשך ועל זה הדרך.

²⁹ **ברוך שאמר:** כעת מובן למה הביא עליהם הקב"ה מכת צפרדעים ולא מכת עכברים, כי נאמר 'ישרצו המים' והעכברים לא נמצאים במים אלא ביבשה!

³⁰ על הפסוק {בראשית כה, כו} **וְאַחֲרֵי כֵן יֵצֵא אַחִיו וַיְדֹוּ אֶחְזָת בְּעֶקֶב עֵשָׂו וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב וַיַּצְחֵק בֵּן שָׁשִׁים שָׁנָה בְּלֶדְתָּ אֹתָם.**

הוא דכתיב (דניאל ח, יב): וְתִשְׁלַח אֶמֶת אֶרְצָה, אֲמָרוּ מְלָאכֵי הַשָּׁרֵת לִפְנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, רַבּוֹן הָעוֹלָמִים מֶה אַתָּה מְבַזֶּה תַּכְסִּיס אֱלִיִּיכְסִיָּה חוֹתֶמֶת שְׁלֶךְ, תַּעֲלֶה אֶמֶת מִן הָאָרֶץ, הִדָּא הוּא דְכָתִיב (תהלים פה, יב): אֶמֶת מֵאֲרָץ תִּצָּמַח.

יוצא שהמלאכים קטרגו והקב"ה לא קיבל את הקטרוג שלהם וברא את האדם!

אומר הזרע קדש, כעת במכת בכורות היתה בריאת עולם מחודשת – כמו שאז ברא הקב"ה את אדם הראשון, כעת הוא 'בורא' את עם ישראל! וכמו שאז באו המלאכים וניסו לקטרג, כך גם כאן הם באו ושוב ניסו לקטרג – "איך אתה מוציא אותם ממצרים, הללו עובדי ע"ז והללו עובדי ע"ז".

אם כנים דברינו בס"ד, נוכל להבין דבר נפלא:

אמרנו, שבמכת בכורות היו צעקות בכל מצרים שנשמעו בכל העולם – שאלנו, בשביל מה צריך את כל הצעקות האלה?

אומר הספר **בני בכורי ישראל** {ח"ב דף שמ"ז} – **צעקה גדולה**: אחר שנתבאר טובא שביליל הסדר הוא זמן לידת נשמת ישראל, מובן שבילילה זה היה 'צעקה גדולה', שכן חלק בלתי נפרד מכל לילה הוא ה'שבועין קלין'. וכמו שכתב בערבי נחל (פרשת עקב): "ידוע, כי אף שכבר יצאו השבעים נפש מתוך קליפות כל האומות, אף על פי כן עדיין היו במצרים בבחינת עובר במעי אמו, ויציאת מצרים היה כמו לידה. ולכן היה במצרים כל המכות ההם, כי היה להם חבלי לידה כאשר בעת יציאת העובר ממנה שיש לה חבלי וצעקתה נשמע כמו שאמרו רז"ל, כך היתה צעקה גדולה במצרים.

ויש להוסיף בזה דברים נפלאים, אחר שנתבאר שביליל הסדר הועברה הבכורה ממצרים [אשר היתה ה'בכור דמעשה בראשית'] לקדושת ישראל [שהם בבחינת ה'בכור דמעשה מרכבה'], בקריאת השי"ת עליהם "בני בכורי ישראל", ונתבאר שם שהשורש לכך היה כשיעקב אבינו קיבל את הברכות בליל הסדר תחת עשו, ובכך היה גם השלמה לקנין הבכורה, שכאשר אמר יצחק אבינו "גם ברוך יהיה" {בראשית כז, לג} הושלמה העברת הבכורה – 'ברור' אותיות 'בכור'.

ומעתה מה יאירו הדברים, שכן מיד אחרי שאמר יצחק אבינו "גם ברוך יהיה" כתוב "כשמוע עשו את דברי אביו ויצעק צעקה גדלה ומרה עד מאד". והנה תיבות אלו – "צעקה גדולה" כתובות בתורה הקדושה רק בב' מקומות אלו – במעשה העברת הבכורה מעשו ליעקב בליל הסדר, ובהעברת הבכורה ממצרים לנשמות ישראל בליל הסדר. ויש

אומרים חז"ל {בראשית רבה, פרשה א, אות ג} – **הכל מודים שלא נברא ביום ראשון כלום, שלא יאמרו מיכאל היה מותח בדרומו של רקיע, וגבריאל בצפונה, והקדוש ברוך הוא ממדד באמצעו, אלא (ישעיה מד, כד): אנכי ה' עשה כל נטה שמים לבדי וגו' מאתי, מי אתי כתיב, מי היה שתף עמי בברייתו של עולם.**

לכן כמו ש – "בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ" לא היה אף מלאך, אלא רק הקב"ה בכבודו ובעצמו, כך גם במצרים – במכת בכורות, שהקב"ה עושה בריאת עולם מחודשת, אף א' לא בא איתו אלא רק הוא לבדו! – "אני ולא שרף ... אני ולא שליח. אני ה' – אני הוא ולא אחר" – למה??? "כי אני הולך לעשות בריאה מחודשת של העולם!"

ולכן כשעושים קידוש בכל ליל שבת, אנחנו מאזכרים את שני הדברים – גם 'זכר למעשה בראשית' – בריאת העולם שהיתה לפני 5783 שנה. וגם 'זכר ליציאת מצרים' – ששם היתה בריאת עולם מחודשת בשנת 2448 שנה לבריאת העולם.

בא הספר זרע קדש ואומר רעיון נפלא ביותר;

אומרת הגמרא {מסכת סנהדרין לח, ב} – **אמר רב יהודה א"ר: בשעה שבקש הקב"ה לבראות את האדם ברא בתחילה כת אחת של מלאכי השרת, ואמר להם: רצונכם נעשה אדם בצלמנו? אמרו לפניו: רבש"ע מה מעשיו? אמר להן: כך וכך יהיו מעשיו. אמרו לפניו: רבש"ע {תהלים ח-ה} מה אנוש כי תזכרנו ובן אדם כי תפקדנו? הושיט הקב"ה את אצבעו הקטנה ביניהן ושרפם. וכן כת שניה של מלאכים, גם להם קרה אותו הדבר. כאשר ברא ה' כת שלישית של מלאכים והתייעץ עמם, אמרו לפניו: רבש"ע המלאכים הראשונים שאמרו לפניך את דעתם, מה הועילו? כל העולם כולו שלך הוא; כל מה שאתה רוצה לעשות בעולמך עשה! כיון שהגיע לאנשי דור המבול ואנשי דור הפלגה, שמעשיהן היו מקולקלין, אמרו לפניו המלאכים: רבש"ע לא יפה אמרו המלאכים הראשונים לפניך – האם לא צדקו בטענתם שאין אדם כדאי להיברא? אמר להן: {ישעיה מו-ד} ועד זקנה אני הוא ועד שיבה אני אסבול וגו'.**

אומר המדרש {בראשית רבה, פרשה ח, אות ה} – **אמר רבי סימון, בשעה שבא הקדוש ברוך הוא לבראת את אדם הראשון, נעשו מלאכי השרת כתיים כתיים, וחבורות חבורות, מהם אומרים אל יברא, ומהם אומרים יברא, הִדָּא הוּא דְכָתִיב (תהלים פה, יא): חֶסֶד וְאֶמֶת נִפְגְּשׁוּ צָדִק וְשָׁלוֹם נִשְׁקוּ. חֶסֶד אֹמֵר יִבְרָא, שֶׁהוּא גֹמֵל חֲסִדִּים. וְאֶמֶת אֹמֵר אֵל יִבְרָא, שֶׁכָּל שִׁקְרִים. צָדִק אֹמֵר יִבְרָא, שֶׁהוּא עוֹשֶׂה צְדָקוֹת. שָׁלוֹם אֹמֵר אֵל יִבְרָא, דְּכֻלְיָה קִטְטָה. מֶה עָשָׂה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא נִטֵּל אֶמֶת וְהִשְׁלִיכוֹ לָאָרֶץ, הִדָּא**

משיחותיו של הרה"ג הרב ברוך רוזנבלום שליט"א

בכורי ישראל. אבל הענין כי בהיותו בגלות קרא ישראל בני, כי איך יקראנו בכורי, ואיה הבכורה, והם עבדים ברשות אדוניהם ובשעבוד גדול. ואם תחפש בכתובים תמצא כי כשם שקרא הקב"ה לישראל בכור במכת בכורות, כך קרא את עצמו בכור, הוא שכתוב {שמות יג} קדש לי כל בכור ופירושו קדש אותי בכלל הבכורות ...

כתוב בחז"ל שהקריאה מעוררת את הזמן, היינו שכאשר קוראים פרשה מסוימת, זה מעורר את הדברים שכתובים בפרשה; אם בפרשה שלנו אנחנו קוראים על גלות מצרים, כתוב בספרים הקדושים שאין הכוונה דוקא לארץ מצרים, אלא מצרים מלשון 'מיצר' – לכל יהודי יש מיצר משלו – הא' בשידוכין, הא' בבריות, הא' בפרנסה וכו';

לומר שבמקומות אלו עוברים כל הכבוד והיקר מידי הסט"א לכח הקדושה, ועל כן זועקת הסט"א צעקה גדולה ומרה.

וגם על צעקות אלו נאמרו דברי חז"ל שהיו המכות "נגוף ורפוא" – נגוף למצרים ורפוא לישראל. מצרים זעקו וצעקו על גודל שברם ומכתם, ואילו אצל בני ישראל היה זה חלק מלידת נשמתם ויציאתם מעבדות מצרים לחירות עולם.

א"כ יוצא, שמעין התהליך שהיה אצל עשו – שנלקחה ממנו הבכורה והוא צעק צעקה גדולה, כך היה במצרים שמתו להם הבכורות וצעקו צעקה גדולה!

אומר רבינו בחיי {שמות} – ומה שאמר ואומר אליך שלח את בני ויעבדני, היה לו לומר 'שלח בכורי', מאחר שאמר בני

ויהי רצון שיקוים בנו דברי הנביא {מיכה ז, טו} **כִּי־מִי צִאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֶרְאֶנּוּ נִפְלְאוֹת, ונזכה לגאולה השלימה ב"ב אמן**
ואמן!!!